

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Het Gheopent Christendom

Hazart, Cornelius

T'Antwerpen, M. DC. LXIV.

Het III. Capittel. Van de Pelgrimagien.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71377](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71377)

Antwoorde.

Stet hier ober de antwoorden van Bellarminus ende
wyst ons aen/ waer hy ghemist heeft.

HET III. CAPITTEL.

Van de Pelgrimagien.

Predikant. Pag. 452.

Op dat Mahomet in des te grooter achtighe, ende eere, by
sijn aenhanghers, ende der selver toekomende gheslachte,
soude moghen zijn, ende blijven, soo heeft hyse belast
pelgrimagien te doen naer sijn graf.

Antwoorde.

It is waer: Ende de ceremonien die sy tot desen
eynde ghebruycken / ende van u door ghestelt wor-
den / zijn verscheyden / ende wel bekend.

Voor eerst. Het graf van Mahomet is teghentwoor-
digh te Mecca, een stadt van't ghelukkigh Arabien, be-
staende in ses duysent huysen / ende omringht met
hooghe steyle bergghen / in de plaetse van vesten. Tot
dit graf ende stadt / is sulck een gheloop van men-
schen / dat alle jaeren haer alleen vut Egypten daer nae
toe begheuen / twaelf oft vijstien duysent Pel-
grims / om daer te offeren / ende haeren dienst te
doen: Iae / Cleardus seght / dat alle jaeren vut alle
ghedeelten des wereldts derwaert souden gaen in
pelgrimagie / ses-mael hondert duysent menschen /
oft indien der soo veel niet en zijn / soo segghen de
Mahometanen, dat dit ghetal van de Enghelen / die de
Pelgrims verghefeschappen / soude verbult wor-
den. Dese Pelgrims / soo als Bernardinus Surius ver-
haelt in sijn vertreckenden Pelgrim *lib. i. cap. 53.* zijn vter
maenden op den wegh / ende lyden groote onghemack-
en /

macken/ ende ellendigheden/ dooz ghebrack van andere nootsakelijckheden/ want haeren wegh is tusschen dooze ende doozoghe berghen: Sontijds sterben sy niet dupsenden/ oft dooz de groote hitte/ ofc dooz de bytende koude. In't jaer 1643. op den wegh terwylen sy tusschen de gheberghen waeren/ iser soo groote sneeuw gheballen/ datter ghebleven zijn vierhien dupsent menschen/ ende vierdigh dupsent hemels: Mer teghenstaende haeren seker is soo groot/ om derwaerts te gaen/ dat sy niet en passen noch op onghemacken/ noch op perijckelen/ noch op de doodt; want sy meyuen dat haer meeste gheluck ende salighepdt hier in ghelegghen is/ dat sy eens in haer leven te Mecca gheweest zijn. Dele mans/ wanneer sy van daer ghekomen zijn/ en drincken noyt wijn meer: andere maecten haer blindt met gloepende platen/ meyuende datter niet weerdigh meer is booz haere ooghen/ als sy eens het graf van Mahomet hebben ghesien: eenen sekeren in de stadt Prolemas, wanneer hy de eerste keer daer gheweest hadde/ heeft sijn sincke handt doen af-kappen/ ende de tweede keer/ de rechte handt. Op den wegh dooden sy vele dupsende schapen/ eensdeels om dat sy gelooben/ dat de zelen der schapen in den dagh des oordeels sullen saligh worden/ ende bidden booz de ghene diese ghedoodt/ ende ghe-eten hebben: eensdeels/ om dat sy meyuen/ dat den ram/ die Abraham in de plaetse van sijnen sone Isaac gedoodt heeft/ vierdigh jaeren in den hemel ghewepdt hadde/ ende van den Enghel Gabriel daer was ghebracht.

Ten tweeden: Op dat de menschen dese pelgrimage dies te ghewilligher souden aen-nemen/ soo hebben de Kaliphen haere Priesters versiert/ dat den tempel van Mecca van de Enghelen ghebouwt is/ ende dat Adam eerst daer toe gherest is/ ende dat Noë met sijn Arcke seven-mael rondtom Mecca ghebaren is/ doch dat desen eyndelijck/ op dat hy van de wateren niet en soude verflonden worden/ in den sesden hemel op ghenomen is; maer dat naer de waterbloet/ Abraham een ander hups/ het eerste ghelijck/ gebouwt heeft/

heeft/ om dat hem een schaduwē van't selve upt den hemel ghesonden was. Somintghe onder haer mepen dat dese Kercke ouder is dan de werelot. Sy is teghentwoordigh kostelijck ende prachtigh / van alle kanten / van buyten / ende van binnen blinckende van goudt ; dat en is niet wonder / want een-seghelijck strijdt die te bereeren met de alderkostelijckste gheschencken van goudt / silber / peerlen / ende andere ghestreuten / die van eenen ontweerdeerlijcken prijs sijn : ende op dat niemant te naer aen de mueren soude moghen komen / soo zijne af-ghesloten met een seer net ende konstigh ghewoicht pser-werck.

Ten derden , hebben sy ghesabelt / dat het graf van Mahomet , alhoewel van pser ghemaect / ende swaer van ghewicht / hingh in het midden des lochts / nergens aen vast ; waer toe andere gheboeght hebben / dat het hingh tusschen twee groote zepl-steenen / die ghelijckelijck trocken onder / ende boven. Christophorus Radzivilius , soo hy verhaelt in sijn Jerusalemsehe Pelgrimage Pag. 40. dese sake ondersocht hebbende / heeft achterhaelt / dat het boornoemde graf seer hoogh verheben is / ende ondersteunt wordt van seer dunne pillaren / ende soo de plaetse engh ende dupster is / ende gheen ander licht heeft dan dat van de lampen / soo ghebeurt het dat de tombe / namelijk van verre / alleen ghesien wordt / ende niet de pillaren daer sy op steunt / oversulckx schijnt sy te hanghen in de locht / sonder steunsel : maer die naerder komen / konnen datelijck haere steunsels ontdecken.

Ten vierden : Wengaende haere Ceremonien , sy kussen ende omhelsen eenen steen / den welcken sy den swarten steen noemen : desen steen / segghen sy / is eerst wit gheweest / sae witter dan sneeuw / ende sijnen glans soo groot als die van de Son / soo dat hy het gheheel landt van Mecca verlichte ; maer soude soo swart gheworden sijn / om de sonden der menschen. Men desen steen soude Abraham sijnen kemel ghebonden hebben / wanneer hy sijnen sone gingh op-offeren. Daer is noch een ander steen / die sy booz heyligh houden / in welcken sy segghen dat Abrahams

boetstappen ghedrukt staen: dese eeren ende kussen
sp beyde/ met grooten seker ende suchten.

Ten vijften: Van Mecca gaense naer den bergh Ara-
phet, segghende dat Adam upt 't Paradijs ghesaecht
zijnde/ in Indien ghekomen is / ende Eva ontrent Mec-
ca; ende soo sp malkanderen sochten / dat sp op den
boozsejden bergh Araphet malkanderen souden ghe-
bonden hebben. Men den boet van desen bergh leght
een groote blackte / daerse religieuselijck steentjes
soecken: als een-seghelijck dyp-en-sestigh steentjes
in een sachstken vergadert heeft / soo gaense recht
naer Mina toe / dooz welcke plaetse Abraham reysde /
als hy synen sone soude slachten: daer zijn dyp pla-
zen af-staende van malkanderen / rondt om de
welcke groote hoope steenen ligghen: want de Pel-
grims aldaer upt religie dyp daghen verroevende /
werpen alle daghe aen een-seker pilaer seuen steen-
stons / t'elkens eenighe woorden ghebruyckende:
Dit is een ceremonie / segghen sp / die van Abraham
is ghebruyckt / als hem den dupbel te ghemoete
quam / doen hy reysde om synen sone te slachten. An-
dere willen segghen / dat sp soude af-komen van A-
dam, die te Mina, dooz dit werpen van steenen / den
dupbel soude verjaecht hebben.

Hier hebt ghy een kort verhael van de Ceremo-
nien/ende Pelgrimagien der Turcken/ ghetrocken
upt uwe eyggen schryften / ende andere: wat wilt
ghy nu hier van segghen?

Predikant. Pag. 466.

Ghelijck wy in de voorgaende stucken, d'over-een-komin-
ghe hebben aenghewesen van der *Paus ghesinden* Religie, met
die der *Mahometanen*; alsoo blyckte oock van selve in die
point van Bevaerden, ende Pelgrimagien, 't welck wy nu in
handen hebben; want oock die van de *Roomse Kercke* stel-
len uyt devotie in, pelgrimagien nae *Ierusalem*, oft nae *Ro-
men*, ofte nae *Compostella* tot *S. Iacob* in Spagnien, ofte nae *Lo-
retto* tot het beeldt van de *H. Maria*: ofte oock tot andere
Tempelen, Graven, Reliquien der Heylighen, ende Beelden;
die

die meer dan andere vermaect zijn, ende dat om ghenade, verghevinghe van sonde, hulpe, ende andere segheninghen te bekomen: 't welck immers net over-een-komt met het doep der *Mahometanen*.

Antwoorde.

Wp sullen beghinnen van Loretten, als wesende een van de vermaertste plaetsen der werelde onder de Catholijcken / ende schiet het hoozmaemste wit / op 't welck alle andere Secten haere benijnghe schichten van lasteringhen / ende leughens upt-schieten. Ick stelle dan vooz een kort begriyp van de historie ghetrocken upt Horatius Tursellinus, Petrus Roëstius, Albertus Leander, Hieronymus Angelita, Raphaël Riera, ende andere meer / namelijk upt verschepte Chronijcken, van verschepte steden.

Dat Galileën, een landtschap van Syrien, eertijdtz het gheboort-huys van de H. Maghet (in de welke sy oock van den Enghel Gabriel ghegroet is geweest) heeft ghehad / ende in eere ghehouden / blijkt upt Nicephorus *lib. 8. cap. 30.* daer hy seght / dat Helena de moeder van Constantinus, ontrent het jaer Christi 300. het selve met een schoone Kercke verciert heeft: Ghekomen zijnde, sepdt hy / te Nazareth, het huys van de Enghelsche groetenisse, heeft aldaer eene seer lustighe Kercke ghebouwt. Van dien tijdt af is het in meerder eere geweest / niet alleen hy die van Asien, ende Afriken, maer oock van Europa; want de H. Hieronymus *Ep. 27. ad Euseb.* gherupghet / dat de H. Paula, een van de edelste Christene Marronen van Roomen, onder andere heylighe plaetsen / ontrent het jaer Christi 380. besocht heeft Nazareth de voester-plaets des Heeren. Dit heeft vele eeuwen ghedueret / want soo Guilielmus Tyrius *lib. 1. de sacro bello*, gherupghet / ontrent het jaer Christi 700. wierdt dit huys / ende de Kercke van die van Europa besocht / niet teghenstaende dat Jerusalem van de Saracenen ghenomen was. Dit selve gherupghet oock den *Eccl. Beda de locis sanctis*. Doch soo de Turcken haer meester hadden ghemaect van 't H. Landt / ontrent het jaer

1050. soo hebben sy de Christenen beelsing nemen te verbolghen/ ende te plaghen: om welcke oorzake de Christene Princen / door het belept van Godofredus Hertogh van Loreynen, den oorlogh hebben aenghebaen aen de Turcken, ende de stadt van Jerusalem in't jaer elf hondert wederom inghenomen: dan hebben de heplighe plaetsen / ende daer onder het gheboort-hups van de H. Maghet/ wederom haere oude ende ghewoonlycke eere ghehad; want Tancredus upt Normandien, Gouverneur van Galileen, heeft de boort-sepde Kercke van Nazareth met groote/ ende schoone gheschencken bereert/ ende in de selve ghestelt eenen Aertz-bisschoppelijcken Stoel / soo als men lesen kan by Guilielmus Tyrius *lib. 9.* Jae Jacobus Vitriacus in *descript. terra S. Patriarch* van Jerusalem, die ontrent de selve tijden gheleest heeft / ghetuyghet/ dat hy diewils upt devotie naer Nazareth is gherepft/ ende in de Kercke / daer de H. Maria van den Enghel ghegroet is gheweest/ den Godts-dienst heeft ghedaen/namelijck op onse Lieve Vrouwe Boodtschap. Op die selve tijden/ seght Tyrius *lib. 12.* ende *13.* als oock Paulus *Emilius lib 5* zijn inghestelt twee Ordens van gheestelijcke Soldaten / te weten/ van de Templarii, ende die van S. Joannes, de welke gheschickt werden/ om de Pelgrims/ die het H. Landt quamen besoecken/ te ontfanghen/ ende beschermen. Dit heeft vele overzeesche volckeren aenghelockt / in dier voeghen dat het gheboort-hups van de H. Maghet eben gheperrt wterdt te Nazareth, van het graf Christi te Jerusalem. *Siet Emil. lib. 4.*

Maer Saladinus Coningh van Egypten, heeft dese ruste ghestoort/ wanneer hy Balduinum/den vijfden Coningh van Jerusalem, gheslaghen / ende ghevanghen / ende Jerusalem met andere omliggende steden ghebracht heeft onder sijn macht. Maer vele bechtens/ ende kampens/ is met eenen machtighen leggher nae Syrien overghescheept Ludovicus Coningh van Vranckrijk; doch is bedwonghen gheweest/ door de peste/ die sijn leggher bevanghen hadde / te rugghe te keeren: soo nochtans / dat hy de heplighe plaetsen te
 bozen

dozen besocht heeft/ ghelijck Judocus Clichtovæus ghesupghet *Serm de S. Ludovico*, onder andere Nazareth: ende wanneer hy het hups van de H. Maghet in de ooggh hadde/ is floey van sijn peerd ghespronghen/ ende heeft het hups/ ende de H. Maghet ghegroet: van hier in de Kercke ghegaen zijnde te voet/ heeft hy den Sone Godts/ die daer ontlanghen was/ samen met sijne H. Moeder ghe-eert. Den Feest-dagh van de Boodtschap Mariae was aenstaende/ soo heeft den Coningh van/ daerghs te dozen/ ghevast te water ende te bzoode/ ende sich ghekleedt met een hapsen kleedt: op den Feest-dagh selve/ heeft hy gheboden datmen den Godts-dienst soude doen met volle solemnittept; onder den welken hy overgoten met tranen/ ende vol van devotie/ het H. Sacrament des Aftaers heeft ghenut.

Dyt dit altemael kunnen klaerlijck sien/ in wat eere/ ende groot-achtughe het gheboort-hups van de H. Maghet altydt gheweest zy/ oock vele tijden daer naer/ tot dat de Christenen gantschelijck upt Palestina, ende Syrien, door het in-nemen van de Stadt Ptolemis, ghejaeght zyn: ende alhoewel de Egyptenaren ende Turcken alles verwoesteden/ soo hebben sy nochtans het graf des Heeren/ ende andere heylighe plaetsen/ daer onder oock het gheboort-hups van de H. Maghet ghespaert/ ende in haer gheheel ghelaten. Het graf Christi wterdt doe ter tijdt van de uptheemische Christenen nu ende dan noch besocht/ maer soo niet het gheboort-hups van de H. Maghet/ ter oorsake van de wegghen/ met de Barbaren beset/ ende onbry: het welck oorsaeck is gheweest van een ongheroort/ ende wonder mirakel; want dat selve hups is upt Syrien, door de handen der Engelen/ overgheboert gheweest naer Europa, ende vooz' eerst ghestelt in Dalmatien, tusschen de twee steden Tersaex, ende Fiumi, op eenen bergh ghelegghen op de Adriatische zee: 't welck de naest-gheleghene ghemerckt hebende/ ende siende een hups seldsaem van ouderdom/ 't welck noyt te dozen daer was ghesien gheweest/ binnen ghegaen zijnde/ ende inwendelijck gheraecht

door

dooz besondere devotte des gheests/ hebben haer ne-
 der ghesmeten ter aerden/ ende Godt aenbeden/ ende
 de **H. Maghet** ghe-eert/ welker Beeldt sy daer bou-
 den dzaghende het kindken **JESUS** tusschen haer cr-
 men. Terstondt is de mare gheloopen tot de stadt
 Terfax, ende heeft vele bozghers/ onder andere vele
 siecken aenghelickt/ om 't selve te komen besoecken.
 Den Bisschop van die stadt was doe ter tijdt eenen
 sekeren Alexander, een hepligh man / ende lief aen
 Godt / ende de menschen: Desen lagh sieck / met
 wepnighe hope van ghesonthepot: als hy van die
 wonder/ dooz goede vrienden / wierdt onderricht/
 datelijck wierdt hy bevanghen met eene wonderlijc-
 ke begheerte/ om 't selve met eyghen ooghen te sien/
 maer en kost derwaerts niet ghedraghen worden
 sonder openbaer perijckel des lebens: waerom hy
 dooz vperighe ghebeden/ sijne toelucht heeft ghenom-
 men tot de alderheplighste **Maghet**: ontrent den
 midbernacht / tusschen waken ende slapen / is aen
 hem de **H. Maghet** verscheuen / ende heeft hem ghe-
 seydt/ dat hy goeden moedt soude hebben: Siet/ sey-
 de sy / ick ben hier om u te helpen / ende weet / dat
 dat huyx onlanghs ontdeckt / ende ghesien / 't selve
 is / daer ick ghebozen ende op-gheboedt ben; ende
 daer ick ghegroet wesende van den **Herz-Engel**
Gabriel, den **Sone Godts** hebbe outfanghen / hier is
 het Woordt vleesch gheworden, ende naer mijne doot/
 hebben de Apostelen dit tot een Kercke ghewijdt /
 ende aldaer den **Godts-dienst** ghedaen: Den Au-
 taer/ die daer in staet/ is van den Apostel **Petrus** selve
 ghewijdt: Het Beeldt van den gekrupsten **Christus**
 is van de Apostelen daer ghestelt: **Mijn Beeldt** is
 ghemaect van den **Evangelist Lucas**: Nu / op dat
 ghy hier van gherupghe mooght wesen / soo wordt
 ghesont. Hier mede is de **H. Maghet** verdwenen.
 Den Bisschop staet datelijck wel ghesont op/ ende
 overgoten met een uperste blijdschap; soo den dagh
 begost te kricken / komt in 't publijck / ende gaende
 de heele stadt op ende neder/ verkondight het gesicht
 dat hy ghesien hadde: 't en was niet van noode dit
 met

niet vele woorden ende redenen te bevestighen/ aen-
ghesien dat de heele stad hem nu ghesont sagh / die
daeghs te bozen hadde ghelegghen sonder de minste
hope te hebben van sijne ghesontheydt. Hier op is
hy het huyjs gaen besoecken / ende heeft aldaer Godt
ende de H. Maghet ober het weldaet bedanckt. Van
dien tijdt af / soo de maere nu wijdt ende breekt haer
hadde upt-ghespreydt / is derwaerts eenen grooten
toelooft van menschen gheweest.

Op dien selven tijdt was Gouverneur van Croa-
tien, Dalmatien, ende Istrien Nicolaus Frangipanius, eenen
man niet alleen edel van afkomst / maer noch edel-
der dooz sijne deughden ende godtbruchtigheyt;
was oock samen Heere van de steden Tersack, ende
Fiumi. Dese is van ghelijcken derwaerts ghegaen/
ende heeft het huyjs met geschencken vereert: Maer
om dat het aen vele een vromde saeck scheen te we-
sen / ghelijck het oock was / heeft den boozsejden
Frangipanius goet ghebonden / datmen eenighe trefse-
lijke / ende gheloofweerdighe mannen soude seyn-
den naer Nazareth, om de sake naerder te ondersoec-
ken: vier zijnder ghekozen gheweest / daer onder den
Bisschop Alexander, de welke ghezeyt zijnde naer
Palestinen, ende de Barbaren omghekocht hebbende
met groot ghelde / hebben het graf Christi ghe-eert/
ende van daer met pas-poyt / ende sterck conboy ghe-
reyst naer Nazareth, in Galileen. Hier de sake wel on-
dersocht hebbende van de obergheblebene Christe-
nen / hebben upt haer verstaen / dat het gheboort-
huyjs van de H. Maghet / onlanghs van daer was
verboert / ende hebben haer de plaerse ghetheet
daer het ghestaen hadde / ende saemen de fondamen-
ten. Sp meren de selve af / ende bevinden de selve
breebde / ende lenghde van't huyjs / welck stont in
Dalmatien. Hier op keeren sp weder naer huyjs toe /
ende den Gouverneur Frangipanius van alleg onder-
richt hebbende / is terstont eene publijcke Pro-
cessie inghestelt tot het huyjs / alwaer den Bisschop
Alexander, booz al het volck / heeft verkondicht 't ghe-
ne hy in Galileen ghesien / ende gheboort hadde / het
welck

welck met een wonderlijcke blydſchap van alle de
toehoorders is ontfanghen gheweest.

Doch de blydſchap en is niet langhdurigh ghe-
weest; want naer dyp jaeren/ ende ſeven maenden/
is het boozſepde hups/ wederom door den dienst der
Engheleu/ van Dalmatien. ober-gheboert naer Italien
in't jaer 1294. **T**is onghelooffelyck wat dooſhepde
die van Dalmatien hier ober hebben bedreben / name-
lijck den Gouverneur Frangipanius, den welcken tot
ſynen/ ende der Gemeente troost ende eeuwige
ghedachteniſſe (als hy niet anders en liest) op de ſel-
ve plaetſe heeft doen bouwen eene magnifijcke
kercke/ die noch hedendaeghs daer te ſien is/ ende
van de Paters Minderbroeders beſozghit wordt.

Het hups dan is neder-gheſet gheweest in Piceno,
in een ſeker boſch / toebehoozende aen eene Edele/
ende Godbzuchtighe Vrouw met naeme Laureta.
De Herberg / de welke by nachte waeckten ober
haer kindde / zijn dit ghewar gheworden door een
wonderlijck licht / dat gheheel het hups otar-
ghelde/ ende het ſelbe met vrees/ eerbiedinghe/ ende
devotte beſichtighit hebbende/ hebben de rjdinghe ge-
draghden aen die van de ſtadt Recanati, de welke met
eeuen onghelooffelycken toeloop het ſelbe hebben
komen beſoecten. Maer van hier is het wederom
verboert gheweest op eenen bergh in't ſelbe landt /
ende ten leſten is het gheſtelt gheweest in die plaetſe/
daer het noch hedendaeghs ſtaet. Wypen twiſſel/
alle die veranderlinghen en zijn om gheen ander ooz-
ſake gheſchiedt/ dan om dat het mirakel dieſe te ken-
baerder/ ende openbaerder ſou wesen.

Daer-en-tuſſchen die van Piceno, daer het hups
neder-gheſet was/ hebben goet gevonden/ ghelijck
oock die van Dalmatien hadden ghedaen/ de ſake op't
nauwſte t'onderſoecken. Sy hebben dan af-gebre-
dighte ſeſijnen treffelijcke ende boozſichtighe man-
nen/ eerſt naer Dalmatien toe / van daer naer Galileen,
de welke ober zepfende de Adriatiſche zee / hebben
aen-boozeghelept aen de ſtadt Terſax, ende te kennen
ghegheben de oozſake van haere komſte: **De in-
woonders**

woonders der selver stadt / hebben haer de blecke ghethoont / daer het huyg hadde ghestaen / de welcke sy in haere lenghde / ende breedde af-ghemeten heb- bende / hebben bebonden / dat sy pzeis de selve lengh- de / ende breedde hadde / met het huyg dat sy in haer landt hadden ghesien / ende ghemeten: daer-en-bo- ven dat den tijdt ober-een quam / op den welcken het apt Dalmatien verboert was / ende neder-gheset in Pi- ceno. Van hier zyn sy ghezeyt boozby Corcyra, Cre- ta, ende Cyprus, ende gheluckelijck aenghekomen in Palestina, ende conbop gekocht hebbende van de Turcken, met groot gheldt / zyn daer mede ghereyst naer Galileen, naer dat sy het graf Christi te Jerusalem hadden besocht. Als sy te Nazareth waeren gheko- men / hebben sy ghevraecht naer het gheboort-huyg van de H. Maghet: De Chyistenen / die daer waren overghebleven meer met den naem / dan metter daedt / hebben haer gheseydt eensdeels 't ghene sy van haere ouders verstaen hadden / eensdeels met haere ooghen ghesien / ende hebben haer ghethoont de blecke / saemen met de fondamenten / daer het booznoemde huyg hadde ghestaen: sy hebben de sel- ve af-ghemeten / ende bebonden / dat alles pertinent ober-een quam / met het huyg dat sy hadden in Ita- lien. Hier op wederom ghekeert zijnde naer haer Vaderlandt / hebben de gheheele sake aen de Magi- straten aenghedient / ende die van de stadt Recanati hebben hier van eene publijcke Acte ghemaect / stel- lende daer by de naemen van de scythen Legaten / ende ghetuyghenissen: welcke Acte tot onse tijden toe is bewaert gheweest. Dit is alles gheschiedt in 't jaer 1296.

De hemelsche lichten / die naderhandt ober dit selve huyg menighmael zyn verschenen / namelijk alle jaeren op den Gheboort-dagh van de H. Ma- ghet / de welcke van de bozghers van de stadt Reca- nati, met grooten toeloop op de besten / jaerlijckx wierden ghesien / hebben het selve noch vermaer- der ghemaect / als oock verschepe / ende won- derlijcke mirakelen / die daer zyn gheschiedt.

¶

Predikant.

Dese soete fabel, oft liever onbeschaemde leughen, is breeder van *Hospinianus* verhaelt, ende behoorlijk wederlegt.

Antwoorde.

Hier is wederom het sbedeken van den Kouckouck/ dat is/ de treffelijckste ghetuyghen der wereldd/ jae heele steden/ ende der selver onde Chrouijcken/ vooz leughenaers/ upt te schelden/ ende fabel dichters/ inder voeghen datter niet waerschtrigh is/ dan 't gheue van Partije selbe verhaelt wordt/ want die heeft een besouder priuilegie van noyt te lieghen. Doch laet ons sien/ oft dit priuilegie doock vast gaet/ ende authentiek is. *Hospinianus* eerijdtg Predikant van de stadt Zurich in Switserlandt, die hier van u wordt geciteret/ sal ons daer van een staeltje gheben/ boven de staeltjens/ die ghy selbe hier bozen/ in materie van de waerhepdt te segghen/ ghegheben hebt.

Hospinianus, de origine Peregrin. Pag. 394.

Den Autheur van dese tytnemende, ende seer onbeschaemde leughenen, is enen Priester gheweest, die voor dry hondert jaeren, Pastoor was in 't dorp van *Loretten*: want dat ghetuyght hy selve, alsoo sprekende: *Twee goede mannen van dit dorp, hebben an my Pastoor van de voorsejde Kercke, dese dinghen gheseydt.*

Antwoorde.

Als desen goeden man wilt ons obertuyghen van leughen/ dan lieght hy self dat hy swart wordt; want hier hebt ghy de eerste leughen, te weten/ dat dese heele voozghemelde Historie ghesondeert soude
 zyn

zijn op het gherupghenisse van eenen Pastoor van Loretten: Dat dit valsch is blijck hier npt.

Ten eersten: Want eer het hups te Lofe ten opt ghesien was/ ofte ghestaen hadde / heeft die gherupgheden Bisschop van de Stadt Tersack in Dalmatien, in t naeme Alexander, aen den welcken de Maghet selve dit gheopenbaert hadde / ende op dat men niet en soude segghen/ dat desen Bisschop dit verdicht hadde / soo is hy / daer in nu noch lagh ghedesporeert van de Medecynen / op eenen hot ghesondt gheworden / het welck de gheheele Stadt van Tersack heeft konnen gherupghen / om dat sy hem 'sander daeghs hebben wel ghesondt sien wandelen langhs de stracren/ dien sy wel wisten/ daeghs te bozen/ ghelegghen te hebben met de doot op de lippen. Soo is dan de gheheele Stadt van Tersack gherupghe gheweest / eer den Pastoor van Loretten misschien wist / datter soo een hups in de wereltdt was.

Ten tweeden. Dit hebben die mannen gherupghet/ de welke van den Gouverneur van Dalmatien Nicolaus Frangipanius, zijn af-gheveerdigh gheweest naer Nazareth in Galileen, om de vleckende ende fundamenten/ daer het hups hadde ghestaen/ af te meten.

Behalven dese/ zijn hier van gherupghen / de oude Chronicken op't selve jaer gheschreven / van de Steden Tersack, ende Fiumi, op welckers grondt het hups eerst heeft ghestaen. Item de oude Chronicken van de Stadt Recanati, met de publycke Acte van den Magistraet aldaer / die tot onse tynen toe is bewaert gheweest. Item de Chronicken van Loretten &c.

Item Paulus Rinaldus, den welcken gherupghet/ dat hy synen Groot-bader dickwils heeft hoorren segghen/ dat hy met syn eyghen ooghen ghesien hadde wanneer het hups over de zee wierdt ghezagghen / ende ghestelt in den bosch van Recanati. Desgelijck oock Franciscus Prior, seght van synen Groot-bader ghehoort te hebben / die doe 120 jaeren oudt was / dat hy dit selve dickwils besocht hadde / wanneer het stondt in den bosch / ende daer naer /

Het gheopent Christendom
als het verhoert was op den berg.

Doorder zijn hier van ghetuyghen gheweest die van Piceno, naemelijck die van de Stadt Recanati, de welke seshien van haere treffelijckste / ende ghe-
loofweerdighste mannen hebben ghesonden naer Galiléen, de welke alles hebonden hebben / ghe-
lijck de Ghedeputeerde van Dalmatien hadden bebou-
den / te weten / dat het huys 't welck nu stont op
haeren bodem / de selve lenghde / ende breedde had-
de / met de blecke / ende fondamenten / die aen haer
te Nazareth van de obergheblebene Christenen wierdt
gherhoort.

Dese bebestinghen / ende ghetuyghenissen zijn
der gheweest / eer het boornoemde huys opt te Lo-
retten ghestaen hadde: hoe kan het dan waer zijn /
dat den Authenc van dese Historie soude gheweest
zijn / den Pastoor van Loretten ?

By dese ghetuyghenissen (om dit mirakel meer
te bevestighen) zijn naderhandt by gekomen die van
de Pausen / beghinnende van dat jaer op het welck
't selve huys is verhoert gheweest / te weten 1291. de
welcke hier van authentijcke brieven hebben opt-
ghegheven / als zijn gheweest Nicolaus, Benedictus
XII. Urbanus VI. Martinus V. Eugenius IV. Callixtus III.
Pius II. Xistus IV. Paulus II. Julius II. ende andere.

Doch / wat wil ick hier veel proberen / schoon
onse Partije dit mirakel niet haer eyghen ooghen
ghesien hadde / sy en soude aen haer eyghen ooghen
niet willen ghelooven. Ick keere dan wederom tot
Hospinianus:

Hospinianus.

'Tis een fabel, dat de Apostelen ghesien hebben, dat in de
voorseyde camer vele Goddelijcke mysterien gheschiedt wa-
ren: want Lucas heeft op het neerstichste gheschreven de
handelinghen der Apostelen, haere sermoonen, bedienin-
ghen der Sacramenten, vluchten, reysen, mirakelen, kerc-
kers, vervolghinghen, en dierghelijcke meer, maer hy en
heeft noyt, oock niet met een enckel woort ghewach ghe-
maeckt

reghen het gheopende Turckdom. 179
maeckt van die camer, of van eenighe mysterien, de welcke in
de selve gheschiedt zijn.

Anwoorde.

Dit is de tweede leughen: want alhoewel den H. Lucas, van dit hups / ofte kamer gheen ghewach en maeckt in de Handelinghe der Apostelen, soo ist noch rang dat hy van de selve spreekt in sijn Euangelie Cap. 1. daer hy seght dat den Enghel Gabriel van Godt ghesonden is gheweest naer een stadt in Galileen, ghe-noemt Nuzareth, tot de Maeght Maria. Ick en gheloo-be niet dat Hospinianus soud' durben segghen / dat den Enghel dese Maeght gebonden heeft op de straet / ofte op de merckt / of op het veldt / maer in haer hups ende in haer camer: want den H. Lucas seght dat hy tot haer inghekomen is. Dit is het selve hups dat nu te Loretten staet / ghelyck boven van my / met onweder-leggelycke ghetupghen bewesen is. Soo maecht dan den H. Lucas ghewach van dit hups.

Wat de Mysterien aengaet / die in dat hups gheschiet zijn / verhaelt mede den H. Lucas.

Het eerste, dat de Ghesant Godts derwaerts is af-ghebeerdicht gheweest upt den hemel.

Het tweede. Dat hy de H. Maget aldaer van Godts weghe ghegroet heeft.

Het derde, dat den Sone Godts daer is ontfangen gheweest door de kracht des alderhooghsten / in't lichaem van de selve H. Maghet. Siet ghy wel dat den H. Lucas de mysterien verhaelt die daer gheschiedt zijn?

Soo en ist dan gheen fabel / dat de Apostelen ghesien hebben dat in dat hups vele Goddelycke mysterien gheschiedt waeren: want wat meerder mysterie isser opt gheweest dan de mensch-woordinghe Christi?

Derhalven ist onwaerachtigh / dat den H. Lucas van die camer gheen ghewach heeft ghemaeckt / of van eenighe Mysterien / die in de selve gheschiedt zijn.

Ten anderen, ghenomen den H. Lucas en hadder niet van vermaent / ghelyck hy metter daet niet en doet / in de Handelinghen der Apostelen : Hier upt en volght niet dat dese Hystorie van Loretten, ende van't gheboort-hups vande H. Maghet niet en bestaet: want wat de Hystorie aengaet / hoe kost den H. Lucas daer van ghewach maecken / de wyle sy twaelf-hondert jaeren naer syne doot is gheschiedt? Wat het hups selve aengaet / alhoewel het eene merckelycke sake is / soo ist nochtang datter andere merckelycke dinghen ten tijde der Apostelen omgegaen zyn / die nochtang vanden H. Lucas ver sweghen worden : Wat isser merckelycker / dan dat den H. Paulus tot den derden hemel is op-ghetoghen gheweest? hier van en heeft den H. Lucas niet een enckel woort. 'Tis oock merckelyck dat den H. Petrus, ende Paulus onder malkanderen ghetwist hebben / Lucas en weeter niet van te spreken.

Wat kander merckelycker zyn / dan de Martellen van de Apostelen / de welcke Lucas (volghens de calculatie van't Martelaers boeck van Partije ghedrukt in't Jaer 1657.) allegaer oberleest heeft / behalven den H. Joannes: is het daerom een fabel / dat Petrus is ghekrupst gheweest / ende Paulus onthooft / ende Bartholomæus ghevilt / ende Jacobus de minder / doot-gheslaghen met stocken / ende Thomas doot-loopen met lanrien &c. Laten dese merckelycke dingen / daerom niet waerachtigh te zyn / hoewel sy vanden H. Lucas, oock selfs niet met een enckel woort worden aengeraecht? soo laet het oock niet waerachtigh te zyn / dat de Apostelen ghesien hebben / dat in het gheboort-hups van de H. Maghet vele Goddelijcke mysterien gheschiedt waeren / schoon het den H. Lucas niet en verhaert / in de Handelinghen der Apostelen.

Behalven dit / soo wordense in de scholen upt-ghelachen als onwetende menschen / de welcke argumenteren / à negatione, dat is / dit / of dat / en staet hier / of daer niet gheschreven / ergo 'tis een fabel: dat en volght niet / soo als ick nu upt verscheyden merckelycke stukken bethaont hebbe.

Hof.

Hospinianus.

'Tis valsch dat de Apostelen met ghemeyne toestemminghe ghestelt hebben, dat sy die camer in eene Kercke souden veranderen, ter eere, ende ghedachtenisse van *Maria*: want waer leestmen in 't nieuwe Testament, dat de Apostelen hebben Kercken ghebouwt, ofte andere gheboden te bouwen, ende dat noch ter eere, ende ghedachtenisse van *Maria*, ofte andere Heylighen, jae oock ter eeren Godts, of *Christi* selve?

Antwoorde.

Dit sullen wy rekenen dooz den derden misflagh/ dat in 't nieuw' Testament niet en staet/ dat de Apostelen/ Kercken hebben ghebouwt: wat verstaet ghy dan dooz die woorden Pauli 1. Cor. 11. 21. daer hy de quade Christenen aansprecket/ende vraeght: Versmaect ghy-lieden de Kercke Godts?

Ghy sult my segghen / dat ghy daer dooz verstaet/ het volck dat in de Kercke is/ ofte de ghemeente / ende niet de plaetse selve. Wy sullen u daer naer hooren segghen / dat ghy niet en past op 't segghen bande oudt-baders.

Maer ick hebbe liever de verklaringhe van dese Schryftuer-plaetse te haelen by de Oudt-baders/ dan by u: want dupsent-mael min moermen op u passen/om dat de Oudt-baders de Schryftuer by wat beter hebben verstaen/ als ghy.

Voor eerst dan / den H. Chrysostomus verstaet hier dooz de Kercke self / daer het volck wordt vergaerdert.

Alsoo doet oock Theophylactus, segghende: Ghy doet injurie aen de plaetse: alsoo seght oock Occumenius: Hy doet injurie aen de heylighe plaetse.

Ten tweeden, oock den H. Augustinus *Quaest. 57. super Levitic.* daer hy seght: Den Apostel seydt: *Versmaedt ghy de Kercke Godts*: dat is, het huys der ghebeden, (merckt dat hy seght / het huys, dat is/ de plaetse selve) en dit is nu

de daghelijcksche maniere van spreken, dat hy gheseydt wort tot de Ghe-meynthe te vluchten, die sijn toevluchte neemt tot de plaetse selve, en tot de mueren, in de welcke de Ghe-meynthe vervadt wordt.

Op dese mannen gaetmen byn wat vaster/ dan op u/ en uwz ghelijcke samen ghenomen; ende oock den H. Apostel gheeft ghenoech te kennen / dat hy hier spreekt niet van't volck, maer van de plaetse selve, wanneer hy vraecht: Hebt ghy dan gheene huysen om daer te eten, ende drincken? of versmaedt ghy-lieden de Kercke Godts? hier stelt hy de huysen, teghen de Kercke, niet anders willende segghen/dan'ten is niet van noode/dat ghy in de Kercke komt eten/en drincken/ gh'hebt uwe huysen daer ghy dat doen kont.

Terstont daer naer/ spreekt hy in't besonder oock van de vergaderinghe, segghende: beschæemt ghy de gheene die niet en hebben? inder voeghen dat Paulus niet alleen hier wilt segghen / dat de vergaedinghe, dooz de moettwilligheyt van sommighe Christenen/ wiert ontsticht / ende vererghert/ maer oock de plaetse selve, daer de vergaderinghe gheschiedde / onteert wierdt; welcke plaetse hy noemt / de Kercke Godts: Cis dan ontwaerachtigh dat de Apostelen gheene Kercken en hebben gebouwt/ dat is / plaetsen / die toeghe-egghent waeren aen Godt/aenghesien dat sy die noemden/ Kercken Godts, ende seyden / dat de selve kosten out-eert worden / vervolghens / dat sy die hielden booz heplighe plaetsen / om dat sy ter eere Godtz waeren ghesticht / ofte (het welck al een dinghen is) toeghe-egghent aen Godt.

Doch/ ghenomen / daer en wierdt in't heel nieuwt Testament gheene mentte ghemaect van soodanighe Kercken / is het daerom valsch / dat de Apostelen soodanighe Kercken ghehadt hebben; dit is wederom een argument/ à negatione, 'twelck gheensints en deught.

Derhalven Indien de Apostelen sulcke Kercken niet ghehadt hebben / hoe hebben dan alle de Bisschoppen des werelds / soo banden Oosten / als banden Westen de selve aengheprezen/ ghesocht/ gebouwt/ ofte

ofte doen bouwen? hoe hebben die vanden Westen ghedooght dat Constantinus den Keeser/ die kostelijcke Kercke soud' bouwen binnen Roomen ter eeren van de **H.** Apostelen Petrus, ende Paulus? hoe en hebben die vanden Oosten niet teghen-ghesproken den Keeser Theodosius, waanneer hy binnen Constantinopelen, een Kercke heeft ghesticht ter eeren van den **H.** Joannes den Dooper, soo als Sozomenus seght *lib. 7. c. 24.* Wat sal ick segghen van den **H.** Ambrosius, die ggewach maect van eene Kercke ter eere van de **H.** Fausta, die t'zijnen tijde was binnen Milanen? Wat vanden **H.** Augustinus, die meermael mentie maect van de Kercke vanden **H.** Felix te Nola? de Schriften van de **H.** oude Teraers sijn vol van dese materie. Den **H.** Cyrillus *Catech. 16.* spreekt van eene Kercke / ghesticht binnen Jerusalem, ter eere van de **H.** Apostelen. Den **H.** Athanasius *Ep. ad solit. vit agent.* spreekt van eene Kercke t'zijnen tijde toeghe-eyghent aen den **H.** Quirinus. Den **H.** Gregorius Nazianzenus *Orat. 1. in Iulian.* Seght dat Gallus, en Julianus op haere kosten hebben doen bouwen een Kercke voor den **H.** Martelaer Mamas: den **H.** Gregorius Nyssenus *Orat. in Theod.* beschrijft de Kercke / die t'zijnen tijde toeghe-eyghent was aen den Martelaer Theodorus. Sozomenus *lib. 6 cap. 18.* Maect ggewach van eene Kercke opgherecht binnen Edessa, ter eere vanden **H.** Thomas. Evagrius spreekt *lib. 2. cap. 3.* van de Kercke van de **H.** Euphemia, ende *lib. 3 cap. 8.* van de Kercke van de **H.** Thecla. Nicephorus *lib. 13. cap. 27.* van de Kercke vanden **H.** Basiliscus. Victor Uticensis *lib. 1 de Persecut. Wandal.* seght dat t'zijnen tijde by die van Carthagen twee schoone Kercken waeren ter eere van den **H.** Cyprianus. Den **H.** Gregorius Magnus *lib. 2. Dialog. cap. 8.* Maect mentie van twee Kercken / de eene toeghe-eyghent aen den **H.** Martinus, de andere aen den **H.** Joannes. Het boeck der **D.**ausen / weet te spreken van ober duysent jaren van verscheyden Kercken gesticht ter eere van de **H.** Maghet.

By den **H.** Basilius *Orat. in Gord.* sult ghy binden de Kercke vanden **H.** Martelaer Gordius. Ende in *Psal. 114.* sult ghy hem hoozen segghen aen sijne toe-hooz-

derg: Ghy zijt ghekomen in de Kercke de welcke toeghe-
eyghent is aen de Martelaren.

By Chrysoftomus *Hom. 28. ad Popul.* sult ghy hooren
segghen / dat de besetenen, ende siecken, en kreupelen,
t'zijnen tijde quaemen, tot de bidt-plaetsen, ende Kercken der
Martelaren.

By Theodoretus *Serm. 6. de Provid.* sult ghy vinden
dese woorden: De tempels, ende Autaren der Afgoden sijn
ter aerden gheworpen, ende men heeft Kercken der Marte-
laerenghesticht. inde steden, op de dorpen, op de velden, ende
in de uytterste palen der landen.

In *Serm. 8. de martyrib.* De materie vande tempels
der Afgoden, is ghesuyvert door het op-bouwen van de Kerc-
ken, ende Autaren der Martelaren.

Hoort nu den H. Joannes Damascenus *lib. 4. Orthod. Fidei*
Cap. 16. Wy stichten Kercken, seydt hy / aen Godt, in den
name der Martelaren ende offeren giften, ende vieren hare
ghedachtenisse.

Doeght hier by den H. Hieronymus *lib. contra Vigilant.*
daer hy seght dat alle de Bisschoppen des werelds
ghinghen in de Kercken der Martelaren / ende Sa-
crificien deden op de Autaren daer hare Reliquien
begraben laghen.

Wat sal ick segghen vanden H. Gaudentius? desen
Ondt-vader *Tract. de Dedicat. Eccles* seght: Wy hebben
eene Kercke toeghe-eyghent aen de verdiensten vande veer-
tigh heylighe Martelaren, die in Armenien sijn ghedoodt
gheweest.

Wat sal ick seggen vanden H. Paulinus, die de Kercke
vanden H. Felix te Nola, beschryft / verheft / ende de
mirakelen verhaelt / die daer by sijn Reliquien ghe-
sien werden?

Mer niet minder wel-spreekentheidt beschryft den
H. Prudentius, de Kercke vande heylighe Martelerse
Eulalia, die t'zijnen tijde was binnen de Stadt van
Emerita,

Den H. Venantius Fortunatius *lib. 3. de vita S. Martini,*
seght dat t'zijnen tijde te Tours was een Kercke ghe-
sticht ter eere van den H. Martinus, te Parijs een Kercke
vanden H. Medardus, in Italien, eene vanden H. Valenti-

aus:

nus: te Ravenne, eene van den H. Vitalis, als oock van den H. Apollinaris, vande twee broeders / Paulus, ende Joannes.

Daer naer / beschrijft hy de Kercken die toeghe-
eyghent waeren / aen den H. Vincentius, aen den H.
Stephanus, aen den H. Nazarius, aen den H. Bibianus, en-
de andere meer, verhaelt oock de mirakelen / die hy
haere graven / ende Reliquien gheschiedden.

Dit heb ick wat breeder willen op-halen / op dat
al de werelt soud' sien / wat ghebozen de heele oude
Christene Kercke / soo vanden Westen / als van den
Oosten / ghehadt heeft / aengaende het stichten / en-
de bouwen der Kercken / ter eeren van de Heyl-
ghen.

Ik vzaegh' ick : ofte alle dese oude Leeraers /
heylighe / ende treffelijcke Bisschoppen / hebben wel
gheweten / dat sy hier in qualijck deden / reghen
Schrijfture / ende de instellinghe der Apostelen / ofte /
sy en hebben 't niet gheweten? hebben sy 't gheweten?
soo sijnse niet alleen bedrieghers / ende verleyders
gheweest / maer oock goddeloose menschen : hebben
sy 't niet gheweten? soo sijnse dan bottericken ghe-
weest / die noch Schrijfture en verstonden / noch de in-
stellinghen der Apostelen en wisten : Wat wilt ghy
van beyde? dat het bedrieghers / ofte verleyders
gheweest sijn? ofte wel dat het bottericken geweest
sijn?

Hospinianus.

Gregorius heeft vele dinghen gheschreven, bedroghen
zijnde door duyvelsche verblindighen. Op't segghen van
Eusebius, Albanasius, Nazianzenus, Chrysostomus, Ambrosius,
Augustinus, Gaudentius, en moetmen niet veel passen, om
dat die gheleeft hebben naer dat dese ghewoonte (van het
wijen / als oock stichten der Kercken) aenveert, ende
gheapprobeert was.

Antwoorde.

Moetmen op dese soo oude / ende treffelijke Leer-
 raren / ende Herders bande rechtstantighe Kercke
 niet passen? soo moet dit wesen / ofte om dat sy ver-
 leyders zijn gheweest / ofte bottericken die niet en wis-
 sten / wat teghen / of booz de Schysure was: want
 ghenomen / die ghewoonte was 'thaeren tijde alree-
 de aenbeert / ende gheapprobeert / ick vzaeghe / of sy
 kosten sien dat sy streecht teghen de Schysure / ende
 instellinghe der Apostelen / ofte niet? seght ghy dat
 ja? soo sijn het verleyders, ende goddeloose menschen
 gheweest / die moet-willighlyck eene ghewoonte
 hebben ghepresen / ende selve ghepleeght / die sy wis-
 sten te stryden teghen Schysure / ende de instellinge
 der Apostelen. Seght ghy dat sy't niet en wisten?
 soo sijnse dan bottericken gheweest / die niet en wisten
 wat teghen Schysure was / of niet: Wat sal ick
 dan segghen van de Ghereformeerde, die soo vele eeu-
 wen ghekomen zijn nae de tijden vande Apostelen?
 heeft de Goddelijke boozsichtigheyt aen sijne Ker-
 ke / soo mentighe eeuwen / de wijsheydt / ende ver-
 standt vande Schysure ontrocken / ende alle hare
 treffelijke Leeraren / soo vanden Oosten / als van-
 den Westen verblindt / om die te bewaeren / ende de
 ooghen te openen aen eenen hoop wulpsche / meyn-
 eedighe / ende verloochende Priesters / soo als de eer-
 ste stichters vande Ghereformeerde Kercke gheweest
 zijn / ende sy selve niet ontkennen en kan? wie sal
 dat ghelooven? sullen wy van onse booz-onders van-
 derhten / beerhten / ende meer eeuwen / ende
 daer onder de meeste verstanden moeten houden
 booz goddeloose / ofte bottericken? ende wulp-
 sche meyn-eedighe / verloochende Priesters / houden
 booz heplighen / ende Propheten? Ick segghe dan /
 (om niet te stryden / teghen alle reden) dat het bou-
 wen der Kercken ter eere vande Martelaeren / ende
 de H. Maghet eene instellinghe is van de Apostelen /
 hoewel dit in Schysure niet en stont / om dat de
 oude

oude recht-sinnighe Kercke andersindig dit niet en soude ghepleeght hebben / ende gheprezen / ende om dat sy beter kost weten / wat de Apostelen hadden gedaen / dan Hospinianus, en sijns ghelycke / die soo vele eenwen daer naer sijn ghekomen / ende de Schyfsture niet en verstaen.

Hospinianus.

'Tis valsch dat de Apostelen niet alleen ghestelt hebben, dat de camer vande H. Maghet soude wesen tot eene Kercke, maer dat sy oock de selve hebben willen wijen, en heylighen: want wie heeft oyr, voor desen, jedt sulckx ghehoort, ofte ghelesen van de Apostelen?

Antwoorde.

Ich hebbe u nu tot tweemaal toe gheseydt / dat dit argument niet en deught: Dit, of dat en wordt nergens ghelesen: ergo 'tis valsch: want daer zijn met duysenden ober-leveringhen schier in alle steden / ofte landen der wereldt / die nergens beschreuen en staen / daerom nochtans niet en laeten waerachtigh te sijn.

Hospinianus.

'Tis seer ydel dat naer de wij-inghe, den H. Lucas met sijn handt gheschildert soude hebben het beeldt vande H. Maria, en dat ghestelt in de voor-seyde camer, en dat 'tselve nu te Loretten bewaert wordt.

Antwoorde.

Booz semandt die hartneckelijck wilt teghen-strijden / is dat ydel / maer booz semandt die wilt reden ghebruycken / ende de eerweerdighe oudthepdt niet houden booz leughenachtigh / booz die is dit seer bestandigh: want ich en kan niet sien waerom het onghelooflijck wesen soub' / dat den H. Lucas een beeldt
van

van de H. Maghet soude gheschildert hebben / aenghesien dat wy verscheyden gheruygghen hebben / die dit ons hebben naeghelaeten in hare Schryften.

Ten eersten : Theodorus Lector, in *Collectaneis lib. 1.* heeft ober elf hondert jaeren gheschreven dat de Keyserinne *Eudocia* van Jerusalem, aen *Pulcheria* ghesonden heeft het beeldt vande Moeder *Christi*, het welck den Apostel *Lucas* hadde gheschildert.

Ten tweeden, Germanus Patriarch van Constantinopelen, ober duysent jaeren in *Actis S. Stephani*: Wy weten, seydt hy / dat van den Euangelist *Lucas*, een beeldt gheschildert is vande H. Maghet, ende Moeder Goits, dat van *Ierusalem* is ghesonden gheweest.

Ten derden, ober negghen hondert jaeren heeft *Simeon Metaphrastes* mentie ghemaect van een beeldt van de H. Maghet, twelck den H. *Lucas* gheschildert heeft. in *vita S. Luca.*

Ten vierden, ober acht-hondert jaeren / *Theophanes Cerameus* in *M. SS. Homil. de Resist. imagin.* maect van dit beeldt oock ghewach.

Ten vijfden, Het oudt Grietxsch *Menæum* op den 18. van October seght / dat den H. *Lucas* twee beelden van de H. Maghet gheschildert heeft.

Ten selden, den Grietxschen *Historie-schryver Glycas* Pag 4. spreeckt hier van aldus: *Germanus* bracht te voorschijn het beeldt, twelck men schrijft van den H. *Lucas* gheschildert te sijn, het welck oock van *Theophilus* is naer *Roomes* ghesonden gheweest.

Ten sevensten, *Nicephorus Gregoras*, ende *Nicetas Choniatas* in *Annalibus*, verhaelen hier van meer omstandigheden / te weten 1. dat den Keyser *Andronicus* de Jonghe, sich booz dat beeldt heeft nedergheworpen / ende ghebeoden / dat de H. Maghet hem niet en wilde verlaeten / maer beschermen teghen sijne vanden / ende dat hy teghen de selve victorie ghebochten heeft, derhalven dat hy de H. Maghet booz dat beeldt heeft komen bedancken.

2. Dat den Keyser *Constantinus Despota*, eenen sekeren *Syrgianus*, niet en heeft in ghenaeide willen ontfanghen / booz al eer hy te bozen / by dat selve

selve beeldt / synen eedt hadde ghedaen.

3. Dat den Keyser Joannes Comnenus, nae dat hy die van Pannonien hadde geslagen / dat beeldt om geboert heeft in triumph / op eenen kostelijcken / ende wel toegerusten waghien.

4. Dat Constantinus Palæologus, victoztens weder- ghekeert zijnde upt de Campaigne / binnen Constantinopelen, hoor dat beeldt heeft syn dancksegghinghe ghedaen / ende 'tselbe omghedraeghen wesende door de stadt / is hy / met synen edeldom / ende ghemeynte / te boet van achter ghevolght.

5. Dat den Keyser Isaacus Angelus, dat selve beeldt heeft op de besten doen stellen als een bol-werck / teghen eenen sekeren Branas, die Constantinopelen belegherde / ende dat den selven Branas de belegheringhe heeft moeten op-breken. Siet *Choniat. lib. 1. de gestis Isaaci.*

Ten is dan soo onghelooftijck niet / ghelijck Hospinianus hier hoor-gheeft / dat den H. Lucas een beeldt vande H. Maghet soude gheschildert hebben / ende dat ghestelt in haer Gheboort-huyse te Nazareth, niet alleen om dat alle de hoor-seyde ghetuyghen schryben / dat hy metter daet de H. Maghet heeft upt-ghebeeldt / maer oock om dat het Griecysche Menæum ghewach maectt van twee verscheyden soodanighe beelden.

Hospinianus.

Den H. Lucas wordt van Paulo gheseydt *Colos. 4. v. 4.* een Medecijn-meester gheweest te zijn, ende niet eenen schilder.

Antwoorde.

Wie hoorde sijn leven soo redenen? Paulus segge dat Lucas een Medecijn is gheweest: ergo hy segge dat hy gheen schilder ghetoest zy? als of het niet samen en stonde / erbaren te zijn in de wetenschap der Medecijne / ende samen inde konste van Schilderen:

deren: Jae dat de Apostelen haer niet alleen en be-
moeyden met het Woordt Godts te prediken / maer
oock met eenigh handt-werck te doen / ofte weten-
schap te oeffenen blyckt uyt *Actor. 18. v. 3.* daer ghe-
sepdt wordt / dat Paulus was eenen Tent maecker,
over-sulckx / indien den H. Paulus, die van sijn selven
gheruyght / dat hy sorghe hadde van alle de Kercken
/ tusschen dese sorggen / en lasten / noch tijdt heeft
ghebonden om Tenten te maecken / waerom en
soude den H. Lucas gheen tijdt ghehadt hebben om
te schilderen?

Hospinianus.

'Tis godloos oock selve te dencken, hoe veel meer te
schrijven, oft segghen, dat den H. Lucas een beeldt soude
gheschildert hebben, om ghe-eert te werden, teghen het
klaer ghebodt Godts: *Ghy en sult u gheen beeldt maecken, &c.*

Antwoorde.

Dit is wederom een leughen / dat het strijdt te-
ghen het ghebodt Godts / enckelijck beelden te maecken,
ofte beelden der heylighen te eeren; want dat en
heeft Godt nergheus ghesepdt.

Niet het eerste: want onse Partije selve / maect
beelden / jae stelt die publtelijck in haere Kercken /
soo als op den Breck-stoel van Amsterdam kan ghesien
worden / ende nochtans / sy en laet haer niet
boorstaen / dat sy sondicht teghen het ghebodt Godts /
soo en is het dan volghens haere eyghen opinte / ende
practijcke / niet verboden enckelijcke beelden te
maecken / verholghens en heeft den H. Lucas teghen
het ghebodt Godts niet ghesondicht / wanneer hy
een beeldt vande H. Maghet ghemaect heeft. Godt
een heeft oock niet verboden / beelden der Heylighen
te eeren / maer alleen / silvere, ende goudene Goden:
Exodi 20. v. 23. wat is dit anders als beelden van Afgoden,
om die te eeren / ende Godt van sijn eyghen
eere

teghen het gheopende Turckdom. 191
eere te berooben; maer onse beelden/ alhoewel van
silver/ of goudt/ en sijn gheene Goden, noch beelden
van Afgoden, noch door de eere der selver / en worde
Godt niet berooft van sijn eyghen eere: ergo den H.
Lucas en heeft hier mede niet ghesondicht teghen het
ghebodt Gods / wanneer hy het beelde vande H.
Maghet in haer gheboort-huys ghestelt heeft / om
ghe-eert te worden.

Hospinianus.

'Ten is niet ghelooflijk, dat de opperste Priesteren,
Schrift-gheleerden, en Phariseen, by de Joden souden ver-
draghen hebben, dat de Discipelen Christi te Nazareth een
Kercke souden hebben, en daer in de beelden souden dienen,
ende aenbidden.

Antwoorde.

Niemandt en seght / dat de Apostelen dit huys tot
ren Kercke ghewijdt / ende ghehouden hebben in't
openbaer / soo dat het de opperste Priesters kosten
gwaer worden: waerom en kosten sy dat niet doen
in het heimelijck? sy hebben wel binnen Jerusalem, een
bolle Concilie ghehouden/ bestaende upt verscheiden
ouderlingen/ende eene menichte, soo daer staet Act. 15.
Seght ghy dat de Schrift-gheleerden hier van niet
gheweten en hebben? seer wel; ghelijck van de Apo-
stelen dit booz-sepde Concilie hebben ghehouden in't
heimelijck / soo kosten sy oock eene Kercke hebben/
ende oock daer de beelden eeren: wat is hier onge-
looflijk / ten sy aen soodantige menschen/die alles af-
meten / niet met de reden / maer met haere passien /
ende alles booz sabels houden / het ghene haer tegen-
strijdt?

Hospinianus.

'Tis eene onbeschaemde leughen, dat de Apostelen in
dese camer, of Kercke, den Goddelijcken dienst souden
ghe-

ghedaen hebben, de wijle het seker is, door de ghétuyghenisse der *Papisten*, dat de Ghetijden, en Misse, soo sy heden ghecelebreert werdt, langh nae de tijden der Apostelen ghevonden, en inghestelt is.

Antwoorde.

Dit is noch de onbeschaeinste leughen van al / behalven het bedroggh dat hy er tusschen boepert ont de eenvoudighe ghemeynte te blindt hocken; het bedroggh is hier in ghelegghen / dat hy eerst spreekt van de Misse in't ghemeyn / daer na van de Misse, soo sy heden ghecelebreert wordt / dat is van eenighe uytwendighe ceremonien / die hier niet ter sake en doen / alsoo hier de questie is van de substantie der Misse. Ick segghe dan dat het gheloghen is / dat eenighe *Papisten* souden bekennen / dat de Misse lanck nae de tijden der Apostelen ghevonden / en inghestelt is: hoe souden sy dat kunnen segghen / aenghestien dat wy noch in handen hebben de Liturgien, oft Missen (want 'tghene wy Missen noemen / wordt by de *Grieken* Liturgie ghenoomt) van den H. *Jacobus*, *Petrus*, &c. Siet mijn *Tractaet* van de Misse, daer sult ghy volle bescheede hebben.

Hospinianus.

Hieronymus en maect oock selve gheen mentie hier van, in dien brief, die hy gheschreven heeft aen *Eustochium*, daer hy nochtans seer pertinent beschrijft de pelgrimagien van *Paula*, in't H. landt.

Antwoorde.

Iem noch eens gheloghen / want *Hieronymus* seght wel uytduckelijck in dien boozsepden brief / dat *Paula* ghekommen is te *Nazareth* de voester plaetse ons Heeren, en schoon hy daer niet by en boeght / dat sy die hups heeft besocht / nochtans soo *Paula* meest alle de H. plaetsen besocht heeft / en daer hare devotie ghehouden

teghen het gheopende Turckdom. 193

houden/ soo is't wel te dencken/ dat sy dese Kercke/
ende huys / te Nazareth wesende / niet en is dooz-by
ghegaen/ ten sy dat de haestighejdt in't reysen haer
dit beledt heeft/ want Hieronymus seght/ dat sy alsdan
seer haestig was / ende Nazareth niet blijft dooz loo-
pen heeft.

Hospinianus.

Nicephorus en maectter oock gheen ghewach van.

Antwoorde.

Desen goeden man / maectt pur een ambacht van
t lieghen; hoorst oft Nicephorus hier van gheen ghe-
wach maectt. Helena, seydt hy lib 8. cap. 30. is ghekomen
te Nazareth, ende heeft daer ghevonden het huys; daer den
Enghel de H Maghet ghegroet heeft, ende heeft daer een
schoone Kercke ghebouwt. Is dit gheen ghewach ma-
ken van dese camer oft Kercke?

Hospinianus.

Niet een oock van de andere Historie-schrijvers, die nae
Nicephorum ghevolght zijn, en weten daer van te spreken.

Antwoorde.

Dit is de leste leughen / ende alsoo gheraecht den
kerf van Hospinianus allenghskens hol. Nicephorus
dan heeft gheleest ontrent het jaer Christi 1305. Daer
hem is ghevolght in't jaer 1321. Marinus Sanutius Tor-
sellus, dese lib 3. parte 14. cap. 7. de Secretis Fidelium crucis,
seght / dat hy de plaetse ghesien heeft / daer den En-
ghel aen de H. Maghet de hoodtschap ghebrachte
heeft / ende dat daer eene Cappelle gehouwt was.
Merckt wel / dat hy seght / dat hy de plaetse ghesien
heeft / ende niet het huys / om dat het op die tijden
verboert was.

Maer desen is ghevolght in't jaer 1590. Christianus

¶

Adricho-

Adrichomius de welke in *Theatro terra sancta* pag. 141. aldus spreekt : Om de mysterien , die in de stad *Nazareth* zijn gheschiedt , hebben de Apostelen , nae de Hemelvaert *Christi*, het huys vande H. Maghet *Maria* , daer sy vanden Enghel ghegroet was, ende den Sa'ighmaker ontfanghen hadde, tot een heyligh ghebruyck toe. ghe. cyghent, en hebben altemet den Godts. dienst daer ghedaen , naedethandt isser een schoone Kercke ter eere vande H. Maghet ghebouwt gheweest.

Tis dan ontwaerachtigh / dat niet een van de **H**istorie-schryvers / die nae *Nicephorum* zijn ghevolght / en weten te spreken van dese **C**amer / oft Kercke.

Doch wy hebben den **C**alvijnist *Hospinianum*, meer als ghenoech hoozen lieghen. Du moeten wy oock in't kort eens hoozen swetsen in dese materie / een **L**utheraen ; desen is eenen sekeren **B**erneggerus , in sijn boeck 't welck hy noemt : *Idolum Lauretanum* , dat is / den **A**f-godt van *Loretten*, daer hy veelsins swetsit bupren propoost ; ghelijck seer wel aenghewesen is van onsen *Petrus Roestius* in *Apologia pro domo Lauretana* ; wy sullen alleentijck upthippen / 't ghene dese reghenwoordighe materie raecht.

Berneggerus.

Indien de Enghelen het huys van *Nazareth* hebben vervoert , om dat de inwoonders af-gheueken waren van het Christen gheloof; hoe hebben sy dan laten staen het graf, ende de kribbe des Heeren, ende den bergh van *Calvarien* ?

Antwoorde.

Op de selve maniere sal ick vraghen : Aenghesien dat *Elias* met eenen vperighen waghen verchoert is gheweest / waerom oock niet *Elifeus*, oft eenighe andere **P**ropheten ? aenghesien dat **G**odt in't iegher van den **C**onigh *Sennacherib* hondert vijf en tachtentigh duysent menschen ghedoodt heeft op eenen nacht / hoer den dienst van de **E**ngelen / waerom en heeft hy

hy

teghen het gheopende Turckdom. 195
hy dat selve mirakel oock niet ghedaen ten tijde van
Moyſes, Joſue, ofte Gedcon?

Berneggerus.

Men weet den naem niet, noch het vaderlandt, noch het
leven, noch de conditie, noch de autoriteyt van den ghenen,
die de eerste ghetuyghe is gheweest van dese gheschiedenisse,
oversulcks en is hy niet gheloof-weerdigh, jae is een versiert
persoon.

Antwoorde.

De eerste / die ghetuyghenisse hebben ghegheben
bande gheboozte Christi, *Luc. 2. 18.* zijn herders ghe-
weest/welckers namen/vaderlandt/ende authoriteyt
men niet en weet / volght hier upt/dat dese persoo-
nen oft niet gheloof-weerdigh en zijn / oft versiert
zijn? Verhalven/dese historije en is niet ghesondeert
op een ghetuyghe alleen/maer op vele/welckers na-
men/ampten / ende vaderlandt wel bekent zijn / soo
hoben betwefen is.

Berneggerus.

Een ghetuyghe, die op eenen droom steunt, en moet niet
gheloof worden, de eerste ghetuyghe van dese gheschiedenisse
steunt op eenen droom, soo en moet hy dan niet gheloof
worden.

Antwoorde.

De eerste boozstellinghe is valsch / want Joseph den
Patriarch / en Daniel, ende Joseph den Doester-vader
Christi, steunden op droomen / ende nochtans so moe-
sten gheloof worden. Seght ghy dat dit goddelijcke
droomen waren: 'tselbe/segge ick/van dese/ soo als
men naederhandt heeft konnen sien/ende op onse tij-
den noch siet/upt de wonderlijcke effecten / ende mi-
rakelen die-der ghevolght zijn. Siet hier van Horat.
Turckell. ende andere.

Berneggerus.

Die eeuwē, op de welcke het huys soude vervoert zijn, was vol van Revelatien, die het meeste deel, ja ick durve segghen, allegaer vande Priesters versiert zijn, om hare valsche leerin-ghen in te voeren.

Antwoorde.

Wie hoorde sijn leven soo rebenē? sijn daerom de openbaringhen te misachten en upt te lachen/om dat sy op eenighe eeuwē sijn menighbuldigh gheweest? de eeuwē van Jacob, Joseph, Samuel, David, Abraham, van de Propheeten/ ende Apostelen/ staken upt in openbaringhen / waren die daerom versiert om valsche leeringhen in te voeren?

Boven dien 'tis gheloghen dat alle de Revelatien van de Priesters sijn versiert gheweest. Oft wel / in dien Berneggerus maer van sommighe en spreekt / soo zijnder van sommighe maer / onder die stellen wy niet recht / de Revelatie die aen den Bisschop vande Stadt Terfac, Alexander gheschiedt is van het huys van Loretten, om dat men t'sedert dien tijdt / soo vele upnemende mirakelen heeft sien gheschieden / waer van de teekenen / tot eeuwigher ghedachtenisse opghehanghen / noch heden kunnen ghesien worden. Oft by soo verre Berneggerus beslijpt / dat alle Revelatien valsch sijn / om dat men misachten bevonden heeft / datter sommighe soodanighe waren / soo rhoont hy dat hy self de grout reghelen niet en weet van de Philosophie, onder welke een is / dat men noyt en magh upt eene besondere voorstellinghe / trecken een alghemeyne / want andersing men soude alsoo kunnen rebenē: Sommighe borghers van Antwerpen, sijn coopliden, ergo alle de borghers van Antwerpen sijn coopliden, oft sommighe inwoonders van Brussel sijn edelmans, ergo, alle de inwoonders van Brussel sijn edelmans, het welck / soo als een kindt docht kan sien / niet en volghet.

Ber.

Berneggerus.

De twee andere ghetuyghen van dese gheschiedenisse zijn twee boeren gheweest, te weten, *Franciscus Prior*, ende *Paulus Rinalducus*, de welcke over dit stuck niet wettelijck en zijn ghehoort gheweest: en daerom en zijn sy niet gheloof-weerdigh.

Antwoorde.

Dese man beghint de voetstappen in te gaen van *Hospinianus*, ende te rhoonen dat hy oock het ambacht van lieghen wel kan.

Voor eerst dan / 'tis gheloghen / dat die twee boer-
noemde ghetuyghen zijn boeren gheweest / want soo seght *Tursellinus lib 1. cap. 28.* Dese twee zijn borghers van de stadt *Recanati* gheweest, goede mannen, en bekent door hare ghetrouwigheydt.

Ten tweeden, 'tis gheloghen / dat sy niet wettelijck en zijn ghehoort gheweest: want soo segt den selven *Tursellinus Ibid.* Dat sy haren eedt hier over hebben ghedaen voor den wettighen Magistraet, soo den Secretaris van de selve stadt *Recanati* met name *Hieronymus Angelica*, in sijn Historie van *Loretten* ghetuyghet.

Berneggerus.

'T is valsche dat de fundamenten, vande welcke dit huys soude afgherueckt zijn nae duysent twee hondert jaren, noch in haer gheheel souden gheweest zijn; de reden is, om dat oock de sterckste huysen, op den tijdt van soo vele eeuwen, vervallen, soo datter niet over en blijft, ghelijck heden niet eenen voetstap overghebleven is van den tempel van *Ierusalem*, veel meer dan moesten vergaen zijn de fundamenten, van soo een arm, ende slecht huysken.

Antwoorde.

Wat kinderpraetjens zijn dit: 'tis bykans bier
3
dups

dupsent jaren gheleden / dat den toren van Babel ghesicht wierdt / ende nachtaus alle de ghene die Turckien hebben dooz-reyst/ gherupghen/ dat nu noch ter tijdt / een stuck van een mijle in de ronde / daer van overghebleven is / siet Trigautium, mandello in sijn reyse / ende andere meer. Binnen Roomen siet ghy noch dat wonderlijck werck vande Romeynen, dat sy Amphitheatrum noemden/ ghy siet daer het werck van Adrianus den Keeser / die al over de dupsent en seghondert jaren daer hebben ghestaen. De statuwē van sout / in de welcke de hupszonine van Loth is berkeert gheweest / stant noch ten tijde van Tertullianus, jae over dyp hondert jaren ten tijde van Borchar-dus, jae over 73. jaren ten tijde van Adrichomius: re- kent de jaren hoe langh sy ghestaen heeft / ghy sult binden dyp dupsent/acht hondert/ en acht en vijftigh jaren; wat isser nu stercker om dueren / oft eene sta- tue van sout/oft fundamenten van steen?

Tghene ghy seght van den tempel van Jerusalem, daer van hebben wy de klare boozsegghinghe Christi, datter niet eenen steen boven den anderen moest blijven staen/tot straffe der stijf-halstige Joden. Dit leste dan en doet niet ter sake/ ende het eerste en pro- beert niet.

Berneggerus.

Josephus lib.1 de bello Iudaico, ende Dio in vita Trajani seg- ghen, dat niet alleen de gheheele stad van Ierusalem, maer oock het gheheel landt van *Iudeen*, door de Keyseren *Vespa- sianus* ende *Trajanus* verwoest is gheweest, hoe is't dan ghe- looflijck, dat een kleyn huys, oft sijn fundamenten souden overghebleven zijn, naer 100 eene alghemeyne verwoest- inghe?

Antwoorde.

Datter noch menighe plaetsen/naer soo eene ver- woestinghe/ zijn overghebleven/gherupghen ons de ghene/die naderhandt/het *l.* landt hebben besocht.

Hoozt

Hoozt voor eerst den H Hieronymus in *Epitaphio Paula*, daer hy in't besonder hoozset de plaetsen die de H. Paula besichticht/ ende ghe-eert heeft : Sy heeft ghesien, sepdit hy / het huys vanden Roomschen bevelhebber *Cornelius*, nu verandert in eene Kercke, en het huys van den Diaken *Philippus*, met de camers van sijre vier dochters Prophetessen. Van hier ghereyft zijnde naer *Emaus*, heeft het huys van *Cleophas*, tot eene Kercke ghewijdt. In-ghegaen zijnde tot het graf des Heeren, kuste sy den steen vande verrijsnisse. Haer wierdt gethoont eenen pilaer met het bloedt des Heeren besproeyt, daer hy aen ghebonden is gheweest, ende ghegheesselt. Van hier is sy ghegaen naer het graf van *Rachel*, ende hier naer is sy ghegaen in't graf van *Lazarus*, ende heeft het huys ghesien van *Martha* ende *Maria*, &c. Alle dese dinghen / ende noch meer waren noch overghebleven/ schter dyp hondert jaren nae de verwoestinghe.

Ten tweeden. *Adrichomius in Teatro terra sancta*, Pag. 51. ghetuyghet/dat den rycken-boom/onder den welken Abraham de Enghelen hadde gherracteert / ende ghebedient / noch gherhoont wierdt ten tijde van *Constantius* den jonghen. De eet-sale daer Christus het H. Sacrament inghesestelt heeft/ was noch ten tijde van *Helena*, de welke/ de selve besloten heeft met eene Kercke; welke plaetse de Turcken in sulck eene eere houden / dat sy in de selve niet en gaen ten zy blootgvoets. Pag 150. Het huys vanden rycken wyck/ met hooghe mueren omcinghelt / wordt noch gherhoont aen de pelgrims. Pag 153. als oock het huys van *Simon* de Pharise, die Christum ter tafel ghenoodt heeft. Overghelijcke dinghen meer heeft *Adrichomius*, *Bernardus*, *Surius*, ende andere.

Hier uyt blijkt dat Judéen soo niet verwoest is gheweest/ oft daer zijn vele merckelijcke / ende ghedenckwierdighe stucken overghebleven / waerom het oock niet en volght / dat het gheboort-huys van de H. Maghet / ende sijn fundamenten / niet en sou den blijven staen hebben.

Berneggerus.

Indien dit huys eerst ghestaen heeft in *Dalmatien*, ende daer naer in den bosch van *Laureta*, en dan op den bergh van twee broeders, hoe en zijn op die plaetsen gheene teekenen ghebleven, ghelijck de fundamenten van't selve huys, tot een teecken waren ghebleven in *Galileen*?

Antwoorde.

Wie heeft desen mon wijs ghemaect / datter op die plaetsen / van waer het huys is verboert gheveest / gheene teekenen ghebleven zijn? want

Ten eersten. Wat *Dalmatien* aengaet / daer hebt ghy tot een teecken die kercke / de welke op rdyv hondert jaren op die plaetse is ghebouwt gheveest / daer dit huys hadde ghestaen / van den Gouverneur van *Dalmatien*, *Nicolaus Frangipanius*, de welke daer oock in een schoone *Tombe* begraven licht; met dit gheschryft in eenen ouden marmeren steen: Hier is de plaetse, daer eertijds gheveest is het huys van de *H Maghet te Loreten*, de welke nu gheviert wordt in de ghedeelten van *Recanati*.

Ten tweeden. Aengaende den bosch in den welken het is neder-ghestelt gheveest / naer o'eerste verboeringhe / die heeft noch ghestaen tot het jaer 1587. ende het teecken dat hier overghebleven was / is / dat de vleecke daer het huys hadde ghestaen altydt met schoon gras / ende bloemen bekleedt was / daer alle de plaetsen rondt om vol waren van bzaemen / ende droozen; als *Hieronymus Angelita Pensionaris* van de Stadt *Recanati* sijne *Hystorie* schreef / soo wierdt dit wonder noch ghetooont / ende ghesien / daer benesens oock de streken van de mueren / daer het huys hadde ghestaen. *Raphael Riera*, een seer treffelijck / ende gheloof-weerdigh man / ghetuyght / dat hy menighmaect / ende dese vleecke / ende die streken met groote blydtschap des herten / ghesien heeft. Doch soo het bosch over weynighe jaren uytgekapt / ende daer

daer

daer van ploegh-landt ghemacckt is / van eenen
 boert die van de sake niet en wiste / soo is samen doock
 die blecke vergaen : 'twelck Raphael Riera verstaen
 hebbende / heeft de selve plaetse tot eentwighen ghe-
 dachtenisse / in hare mueren van vyf oft sech boeten
 hoogh doen stellen / ende wordt hedens daeghs van
 vele menschen upt deborre besocht. Onsen Turcellinus,
 die de plaetse selve ghesien heeft / seght *lib. 1. cap. 9. hist. Lauret.*
 dat sy ghelegghen is dupsent passen van Lore-
 ten, ende soo vele doock van de zee tusschen den bergh
 Ursus, ende de riviere Musio, ende wordt ghenoeit
 Banderola, 'twelck in't Italiaens te segghen is / een
 kleyn vendel; waer sel snelick heeft de plaetse desen
 naem ghekeghen van een vendel / het welck eerijts
 stack op een vande hooghste boomen / tot een teecken
 van dit h. huys / booz de aankomende pelgrims / ende
 de boozby zeplende schippers.

Hiermede is Berneggerus voldaan / die teekenen
 epschte vande plaetsen daer het huys te bozen ghe-
 staen heeft. Sal dan hier af-schepden / wanneer ick
 een mirakel / oft twee / tot meerder bevestinghe van
 dese materie / sal boorzhestelt hebben.

Ten eersten. In't jaer 1552. was den Turckschen
 Bassa, met name Corcutus, tot der doot toe sieck bli-
 ven Constantinopelen, dooz een verbozghen apostume /
 die hy hadde op de borst / hem diende een Christene
 slabe / een goet / ende godtbruchtigh man / de welke
 komende by synen meester / heeft hem verhaelt de
 wonderheden / de welke daghelick te Loreten ghe-
 schieden. Hy heeft hem soo verre ghebracht / dat hy
 samen met syn slabe de h. Maghet aen-roepen heeft /
 ende de apostume is openghebroken / ende den Bassa
 ghenesen. Hi rop heeft hy de slabe / tot danck-segghin-
 ghe / datelick met hzeben / ende ghiften nae Loreten
 ghesonden; de ghiften waren / eene dwale seer koste-
 lijk ghewerckt / groote wasse keerssen / een groote
 somme gheldts / ende eenen hoogh met eenen pyl-ko-
 ker: het beorhy vande hzeben was dit: Ick Corcutus
 Bassa (op dat ick aen mijne verbintenisse niet en ontbreke,
 ende een ghedenck-teecken late aen de naerkomelingen) sal

verhalen wat my ghebeurt is. Ons was in de borst ghewassen een groot aposteume, ende buyten twijffel was de doot aenstaende, wanneer, ick van de Medeciynen verlaten zijnde, mijnen knecht by my is ghekomen, ende gheseydt: Ick sal de Moeder Godts bidden dat sy u wil ghenesen: Ende op sijne knien ghevallen zijnde, heeft van my vereyscht dat ick sijne woorden sou achtervolghen: ick hebbe de *H. Maria* van *Lovetten* aengheroepen, ende dry daghen daer naer, ben ick volmaecktelijck ghenesen gheweest: tot een teecken van dien, hebb' ick dit onderteeckent, ende dese ghiften ghesonden.

Ten tweeden: **Op den rechten kant van de Capelle wordt noch hedensdaeghs een tafereel gesien/ met dit volghende verhael:** Ick *Petrus Terrenati* Capiteyn van eene Compagnie Peerde-ruyters onder den Hertogh van *Castro*, teysende met mijne Compagnie van *Piceno*, naer het dorp *Varro*, soo wy den 21. April in't jaer 1543. ghekomen waren tot den vloet *Velinus*, ben ick met twee andere soldaten, *Tiberius de Graviscis*, ende *Antonius Cortona*, mijn peerdt gaen waten in de voorseyde riviere, ende ghekomen zijnde in eene enghde, ben ick met peerdt met al, van boven neder ghevallen in eene diepte van ontrent hondert cubitus hoogh; doch aengheroepen hebbende de *H. Maghet* van *Lovetten*, ben ick, sonder eenighen hinder, oft wonde ghestelt op een klippe: daerom hebb' ick mijne belofte volbracht in de teghenwoordigheydt van twee Capiteynen, die dit mirakel met haer eyghen ooghen hadden ghesien, te weten, *Chiancius Vrbevitanus*, ende *Raimundus*, met de gheheele Compagnie Ruyters, die tot dit spectakel waren ghekomen.

Die meer van dese materie wil weten/ moet lesen Horatium Tursellinum in Histor. Laurei. Ick home wederom tot onsen Predikant.

Predikant, Pag. 466.

Die van de Roomsche Kercke stellen uyt devotie pelgrimagien, ende reysen in nae *Ierusalem*, ofte nae *Roomen*, ofte soock tot andere tempelen, graven, Reliquien der Heylighen, 't welck immers net over-een-komt met het doen der Mahometanen.

Ant.

Antwoorde.

De vraghe is / oft Mahomet den inventeur is van soodantghe pelgrimagien / verbolghens / dat wy het van hem souden af-gheleent hebben / oft wel / ter contrarsten / dat het Mahomet af-gheleent heeft van de oude Chyistenen ?

Ghy bekennt selve dat Mahomet eerst in de werelddt soude gekomen zyn ontrent het jaer Christi 600. dan waeren de pelgrimagien onder de Chyistenen al langh in vogue ghewerst : want wat aengaet de pelgrimagien naer Jerusalem, ghy weet selve wel / dat Eusebius Cæsareensis dyp hondert jaeren te vozen *lib. 3. de vita Constant. cap. 41.* ende Socrates *lib. 1. cap. 13.* ende Sozomenus *lib. 2. cap. 1.* ende Theodoretus *lib. 1. cap. 18.* ende Severus Sulpicius *lib. 2. sub medium*, ende Paulinus *Ep. 11. ad Severum*, ende Ambrosius *Orat. de obitu Theodosii*, twee hondert jaeren vooz Mahomet, hooghlyck hebben gepzefsen de Keyserinne Helena, moeder van Constantinus den Grooten / om dat sy in pelgrimactie was gegaen naer Jerusalem, ende aldaer vele Kercken / op verscheyde heylighe plaetsen / hadde ghebouwt.

Ghy moest oock weten / dat Eusebius *lib. 6. cap. 9.* dyp hondert jaeren te vozen ghepzesen hadde den Bischop Alexander, om dat hy uyt kracht van belofte, ende om de heylighe plaetsen te besoecken / was gherepft naer Jerusalem.

Die selve hadde twee hondert vijftigh jaeren te vozen verhaelt den H. Amphiloehius *in vita Basilii*, van de HH. Basilius ende Eubulus : ende den H. Gregorius Nyssenus, van den Montek Olympius, *Ep. ad Olymp.*

Wat seght ghy van den H. Hieronymus, den welcken *Prefat. lib. 7. in Ezech.* seght / datter nauwelijckx eene ure / sae eenen ooghenblick was / op de welke de Chyistenen van Jerusalem niet te ghemoete en gingen / aen de Broeders die van alle gewesten in pelgrimactie quamen naer 't H. Landt ? Item *Epist. 17. cap. 6.* dat het langh waer te doorloopen alle de eeuwen / van de Hemelbaert des Heeren tot sijnen tijde toe /

toe / wat Biffchoppen / ende Martelaeren / ende mannen in de Kerckelycke leere wel fprekende / waren ghekomen te Jerufalem, meynende dat fy min Gods-dienftigheyt hadden / mindere wetenfchap / ende mindere deughden / eer fy Chriftum op die plaetsen aenbeden hadden / van de welcke het Evangelie eerst hadde beginnen fich te vertoonen van't Crups af. Van de pelgrimagten die Paula, ende Ruficus met fyn hupfzoutwe gedaen hebben naer 't felve Landt / kondt ghy den boorzeyden Oudt-bader lefen *Epift. 27.* ende *Epift. 46.*

Wat seght ghy van den H. Augustinus *lib. 22. de Civ. cap. 8.* daer hy seght / dat eenen fekeren Hesperius de felve pelgrimagie heeft ghedaen / ende van daer mede-ghebracht heylighe aerde ?

Dit altemael is immers fteif twee hondert faeren gheweest booz de tyden van Mahomet.

Doeght hier hy Palladium *Hift. Lauf. cap. 8.* den welcken seght / dat Rufinus, ende Melania, de Biffchoppen / Monfcken / ende Maeghden ontfugghen / die het H. Landt quamen befoecken / om te volbrzenghen haere beloften.

Item Theodoretus *Hift. Relig. cap. 9.* die ghewagh maeckt van eenen fekeren Petrus, die derwaerts is ghereyft.

Ten leften Sozomenus *lib. 7. cap. 46.* die 't felve verhaelt van de liepferinne Eudoxia, hupfzoutwe van Theodofius.

Al dit is ghepleeght gheweest hondert ende vyftigh faeren eer Mahomet opt ghebozen was.

Wat seght ghy nu ? hebben de Chriftenen de pelgrimagten van Mahomet af-gheleent / oft wel Mahomet van de Chriftenen? Heeft hy 't van de Chriftenen / soo hier blyckt booz de oogh / soo en moet ghy niet segghen / dat wy dies-aengande ghelijck zijn aen Mahomet, maer aen de oude rechtfinnighe Chriftenen / oberfulcks dat wy hier in noch behouden het oude Christendom.

Raekende de pelgrimagten naer Roomen, daer van hebben wy verfehede gheruygheniffen by den
H. Joan.

H. Joannes Chrysoftomus:

Eerst *Homil. 66. ad Popul.* daer hy seyd/ dat vele Con-
ninghen in pelgrimage ghegaen zijn/ om te besoecken
den de graben van de **H.** Apostelen Petrus, ende
Paulus.

Ten tweeden *Homil. 32. in Ep. ad Rom.* wenscht hy t'om-
helsen het graf van den H. Paulus, ende syn affchen te
sien.

Desghelijck oock den H. Augustinus *Epist. 42. ad Ma-
daurenses.* seght/ dat den keysar met af-gelepedde croo-
ne gingh bidden booz het graf van den H. Petrus.

Den H. Paulinus *Epist. 13. ad Sever.* seght dat hy/ met
andere/ upt kracht van haere beloften/ naar Roomen
in pelgrimage ghegaen zijn / om te besoecken de
graben der Apostelen.

Palladius *Hist. Laus. cap. 113.* seght het selve van eenen
sekeren Philoromus.

Sidonius Apollinaris, heeft oock dese pelgrimage
aenbeert/ soo als hy ghetuyghet *lib. 1. Epist. 5.*

Boozders / raeckende de pelgrimage van de
Christenen ghedaen tot de graben / ende Reliquien
van andere Heylighen / daer van zijn alle schriften
van de Oudt-badereu vol.

Epiphanius beschrijft *in vita Ezech.* de pelgrimage de
welcke t'synen tijde ghedaen wierden tot het graf
van den **H.** Propheet Ezechiel.

Den H. Augustinus *Ep. 137.* ende den H. Paulinus *Natali 3.
de S. Felice*, beschrijven den grooten toeloop van alle
ghewesten/ tot het graf/ ende reliquien van den H. Fe-
lix te Nola.

Den H. Prudentius *Hymno 11. de S. Hyppolito* beschrijft
vele omstandigheden van de pelgrimage tot het
graf van den H. Hyppolitus.

Alsoo wasser grooten toeloop tot het graf van den
H. Thomas tot Edessa, ghelijck Socrates verhaelt *lib. 4.
cap. 14.* Item tot de graben van de **H.** Propheeten Ab-
dias, ende Elifæus, ende van den H. Joannes Bapt. ghe-
lijck Hieronymus ghetuyghet *in cap. 1. Abdia.* Item / tot
het graf van den H. Cyprianus te Carthagen, soo als Se-
verus Sulpicius verhaelt *Dialogo 1. cap. 1.* Item / tot het
graf

graf van den H. Marcus tot Alexandrien, soo als Palladius seght *Histor. Laus. cap. 11.*

Verhalben dit / ghetuyghen seer vele Oudt-vaders / dat siecken / ende besetene menschen haren toeblycht plachten te nemen tot de graben / ende reliquien der Martelaren.

Den H. Justinus *Quaest. 23.* seght / dat de Reliquien der Martelaren t'synen tijde / dat is / ober vijftien hondert jaeren / de kracht hadden om de menschen te verlossen van de lasten des duyvels, ende van ongheneselijke siekten.

Den H. Ephrem *Encom. in omnes Martyres*, seght / dat t'synen tijde / dat is / ober de hierthien hondert jaeren / by de graben der Martelaren / de siecken wierden ghenesen, ende de duyvelen uyt-ghejaeght.

Den H. Gregorius Nazianzenus *Orat. 3.* ghetuyghet / dat by Reliquien van de HH. Petrus, Paulus, Jacobus, Stephanus, Lucas, Andreas, ende Thecla, de duyvelen wierden verjaeght, ende de siekten ghenesen.

Den H. Gregorius Nyssenus *Orat. de S. Theodoro*, behalben dat hy verhaelt dat de Christenen / als mieren / in pelgrinagie quamen tot het graf van den H. Martelaer Theodorus, soo seght hy oock dat by het selve graf de duyvelen wierden verdreven, ende dat het ghemozden was / ghelijck als eenen medecijn winckel voor verscheyde siekten.

Den H. Joannes Chrysostramus *Hom. 66. ad Popul.* seght dat dooz de affchen / ende beenderen der Heplighen / de duyvelen wierden verscheurt, ende haere macht onderdruckt : ende *Serm. de virtut. & vitiis*, dat de affchen der Martelaren de boose gheesten uyt-ghejaeght heeft.

Den H. Hieronymus *lib. contra Vigil.* seght dat de duyvelen byschten / ende ghepuynght wierden dooz de graben der Martelaren.

Den H. Augustinus *lib. 22, de Civ. cap. 8.* verhaelt twee gheschiedenissen van't uyt-jaghen der duyvelen by de Reliquien van de HH. Gervasius, Protasius, ende Stephanus.

Wat seght ghy hier van? moet ghy niet bekennen dat de pelgrinagien tot de graben der Heplighen /
ende

ende het besoecken van haere Reliquien / vier / dry / twee hondert jaeren vooz de tijden van Mahomet, is ghepleeght gheweest van de Christenen / ende ghepresen van de rechtsinnighe Leeraers? Waetom en verghelijckt ghy ons dan niet liever by de oude Christenen / dan by de Mahometanen?

Predikant. Pag. 471.

Ons belanghende, wy verwerpen alle soo *Mahometaensche*, als *Paepsche* bevaerden, ende pelgrimagen.

Antwoorde.

Wat wonder? seght my eens wat stuck dat ghy keden van de oude Christelijcke Religie / oft in't geheel / oft ten deele niet verworpen en hebt?

Ten eersten, utwen Calvijn *lib. 2. Instit. cap. 2. § 4.* bekent dat het de ghemeeene leere is gheweest schier van alle de Oudt-vaders / dat den mensche eenen vryen wille heeft: nochtans by heeft dese oude Christelijcke leere verworpen / ende ghyleden met hem.

Ten tweeden, bekent Calvijn *lib. 2. cap. 3. §. 10.* dat het eene leerlinghe is gheweest vele eeuwen, oock ten tijde Chrysofomi, dat is / over 1400. jaeren / dat de genade Godts / ofte sijne inwendighe beroeringhen in 't hert van den mensch / den selven niet en dwinghen / maer wel kunnen wederstaen worden: niet teghenstaende by heeft dese oude leere verworpen / ende ghyleden met hem.

Ten derden, bekent hy *lib. 2. cap. 4. §. 3.* dat de oude Leeraers, ende oock somtijds Augustinus, gheleert hebben / dat de sonden gheschieden / niet dooz de macht Godts / maer alleenlijck dooz sijne toe-laetinghe. Eventwel heeft Calvijn dese oude leere verstootten / ende ghyleden met hem.

Ten vierden, bekent hy *lib. 2. cap. 5. §. 19.* dat het bynaer aen alle Schrybers ghemeen is / onder de ghelijckenisse van eenen reysenden man / te leeren / dat den mensche niet en is soo dooz de roovertje des duyvels

beis ghekrenckt / dat hy niet en heeft wat behouderis van het goet / dat hy eerst hadde. Dies niet teghenstaende / soo seght hy klaer uit / dat de Vaders, sonder twijffel, dit hebben ghedicht buyten het rechte ghevoelen van de woorden des Heeren. Soo heeft hy dan mede dit oudt Christelyck gheboelen van by naer alle de Vaders, verworpen / ende ghplieden met hem.

Ten vijften, bekenet hy *lib. 2. cap. 16. §. 9.* dat de leere van de daedelycke nederdalinghe Christi tot de zielen der Vaders / groote Autheuren heeft (ende ick segghe dat het heeft alle de Oudt. vaders soo Grieksche / als Latynsche / van Coccius hoor ghestelt in Thesuro) soo houdt eventwel Calvijn, dese oude / ende algemeene leere van alle tyden / voor een fabel, ende ghplieden met hem.

Ten selden, bekenet hy *lib. 3. cap. 4. §. 7.* dat de Oorzichte is een alder oudste ghebruyck: nochtans heeft hy dit ghebruyck af-geschast / ende ghplieden met hem.

Ten sevensten, seght hy *lib. 3. cap. 4. §. 38.* dat hy naer alle de Vaders / weickers boecken in't openbaer zyn / van de voldoeninghe hebben ghesproken: maer hy seght / dat sy in desen deele ghefaelt, ofte veel te scherp, ende hardt hebben ghesproken: Soo heeft hy dan oock dit oudt / ende algemeen Christelyck gheboelen verfoent / ende ghplieden met hem.

Ten achtsten, bekenet hy *lib. 3. cap. 5. §. 10.* dat het ghevoelen van't Vaghevyer heeft van oude tijden aen, in de ghemeente gheweest: Item / dat over duysent dry hondert jaeren is een ghebruyck, ende ghewoonte gheworden, dat men soude voor de dooden ghebeden doen: want alhoewel hy dit voor stelt als eene teghen-worpinghe van de Catholycken / soo stemt hy eventwel dit oudt ghebruyck / ende leeringhe toe / niet laochenende / maer segghende: Door wat Woordt Godts, door wat openbaringhe, ende door wat exempel is dit gheschiedt? Soo bekenet hy dan dat het gheschiedt is. Item: Sels de oude die ghebeden voor de dooden deden, saghen dat sy hier in noch bevel Godts, noch behoorlijk exempel hadden: waerom hebben sy dan jet sulcks bestaen te doen? Ick segghe dat sy

fy

sy daer in menschen gheweest zijn, ende datmen daerom niet en moet naer-volghen dat sy ghedaen hebben. Hier bekennt hy immerg opeentlijck/dat de oude bestaen hebben vooz de dooden te bidden/ ende alhoewel sy sulckg ghedaen hebben, datmen se eventwel niet en moet naer volgen/ sae bestrafft Augustinum selve / ende sijne heplighe moeder Monica, over de selve leeringhe: Over sulckg berwerpt hy hier wederom eene alder-oudtste Chy- stelijcke leere/ ende ghylieden met hem.

Ten neghensten, seght hy *lib. 3. cap. 15. §. 2.* Ick bekenne dat de oude Schrijvers der ghemeynthe, dit woordt (Verdien- ste) ghebruyckt hebben: maer hy seght / dat sy het sel- ve mis-bzuyckt hebben / vervolghens heeft de oude leere van de verdienstighe wercken verbloect/ ende ghylieden met hem.

Ten thienden, bekennt hy *lib. 6. cap. 23. §. 6.* dat de oude Leeraers ghemeynlijck, de leere van sijne predestinatie bestrijden: eventwel houdt hy sijne nteuwe leere / met berwerpinghe van de oude ghemeene, ende ghy- lieden met hem.

Ten elfsten, seght hy *lib. 4. cap. 6. §. 16.* Ick en versake niet dat de oude Schrijvers alomme der Roomscher Ghemeynthe groote eere toe-schrijven, ende eerweerdighlijck daer van spreken: Wat ghylieden houdt van dit gheboelen / blijktt upt uwe/ ende uwg ghelijcken scheldinghen / ende lasteringhen / die ghy upt-bzaecht in alle boec- ken / ende op alle Preeck-stoelen / teghen de Room- sche Kercke.

Ten twaelfsten, seght hy *lib. 4. cap. 12. §. 19.* dat de ou- de Leeraers het vasten ghepzen hebben/ ende onder de booznaemste deughden verheben / ende dat op die tijden het viertigh-daeghsche vasten over al hadde plaet- se ghecreghen: niet teghenstaende berwerpt hy dese leeringhe/ ende algemeen oudt ghebzuyckt / als on- matigh, ende superstitieus, soo doet ghylieden met hem.

Ten derthienden, *lib. 4. cap. 13. §. 24.* bekennt hy / dat dese uytlegginghe (over het houwelijck eens Bis- schops *1. Timoth. 2. 3.*) oudt is/ te weten/ datmen niet en moet dien tot eenen Bisshop bekliesen / die sijn
Ⓞ
tweede

tweede wijf ghehadt heeft: Evenwel verwerpt hy dese oude leere/ als valsch; ghylieden met hem.

Ten vierthienden, bekent hy *lib. 4. cap. 15. § 7.* dat de oude Leerers onderscheydt maecten tusschen den doop van Joannes, ende den doop der Apostelen: Niet teghenstaende Calvijn houdt contrarie / ende ghylieden met hem.

Ten vijfthienden, bekent hy *lib. 4. cap. 15. §. 10.* dat over langhen tijdt (men soude konnen bewyzen van alle reuwen) gheleert is gheweest/ dat wy door den doop onthonden / ende verlost worden van de erfsonde: Nochtans hy houdt die oude Christelycke leere voor valsch, ende ghylieden met hem.

Ten sesthienden, bekent Calvijn *lib. 4. cap. 17 § 39.* dat het eene ghewoonte van de oude Kercke gheweest is/ het H. Sacrament des Autaers, ofte soo hy spreekt / het broodt des Nachmaels wegh te legghen/ ende te bewaeren: Evenwel hy verwerpt dat/ ende ghylieden met hem.

Ten seventhienden, seyd hy *lib. 4. cap. 17. §. 43.* Ick weet wel hoe oudt het ghebruyck des Chrisma, ende der inblasinghe zy: Nochtans dese twee oude Christelycke ghebruycken heeft hy verbloect/ ende ghylieden met hem.

Ten achthienden, bekent hy *lib. 4. cap. 18. §. 11.* dat het Nachmael van de oude Kercke uyt-gaf/ ick en weet niet wat ghedaente/ verhaelinghe/ ofte vernieuwinghe van de offerhande Christi: Dies niet teghenstaende heeft hy dit verwoyden/ ende ghylieden met hem.

Wat ick hier/ naer al dit/ moest op-haelen alle de andere stucken / die ghylieden met Calvijn hebt verwoyden / ende nochtans van de oude Christelycke Kercke zyn voor goet gheworden / ende ghedreuen gheweest (alhoewel wy hier van de bekentenisse van Calvijn niet en hebben) het sonde aen de heele wereldt blycken / dat ghylieden schier alle de stucken van de Christelycke / oude / ende Apostolycke Religie/ oft in't gheheel, oft ten deele, soo ick boven seyde/ verwoyden hebt. Wat wonder dan / dat ghylieden oock onder andere verwerpt het alder-oudste ghebruyck

bruyck

byzuyck van Bevaerden, ende Pelgrimagien? Maer dit seggh' ick alleen tot een beslypt / dat alle uws ghesinde / moeten blinder als blindt zyn / indten sy uyt de voozgaende achtien stucken, die Calvijn openlijck bekent de leere / ofte ghebyzuyck gheweest te zyn van de oude Christene Kercke / ende nochtans de selve verwerpt / als ongherijmt / valsch &c. Indien sy / seggh' ick / niet en sien / dat haere heele Religie niet en kan denghen / aenghesien dat sy in soo menighe / ende oock ghewichtighe stucken / af-gheweken is van de leere / ghebyzuyck / ende gheboelen der Ouden / die ghylieden self vooz Catholijcke / ende rechtsinnighe houden moet ; ofte soo niet / soo moet ghy dan openlijck segghen / datter noyt recht sinnighe Kercke Christi, is in de werelct gheweest.

Predikant.

Wy weten dat Godt sijne hulpe, ghenade, ende gaven aen gheen plaetse in de werelct heeft verbonden, ende dat het strijdt teghen de alghemeyne ghenade, ende staet der Kercke des nieuwen Testaments, ghelijck blijkt uyt 't ghene Christus seght Ioan 4. 21. 22. 23. vergheleken met de woorden des Apostels Pauli, 1. Timoth. 2. 1. 2.

Antwoorde.

Dese Schryftuer-plaetsen heeft de oude rechtsinnighe Kercke / ende haere Leeraers / soo wel ghesesfen / ende veel beter verstaen als ghylieden / ende nochtans / soo wy boven ghesien hebben / de oude Christenen / soo van den Oosten / als van den Westen / hebben Bevaerden, ende Pelgrimagien ghedaen oock uyt debotte / ja / uyt kracht van beloften ; ende haere Leeraers hebben de selve / niet alleen gheapprebeert in haere schryften / maer oock metter daede ghepleeght : Soo en moeten dan die vooznoemde Schryftuer-plaetsen soo niet verstaen worden / ghelijck ghylieden de selve verstaet ; ofte wel / segge openlijck / dat den h. Gheest de heele oude rechtsinnighe

nighe Kercke / ende haere Leeraers verlaeten heeft /
ende dat hy alleen / naer soo vele hondert jaeren / is
ten lesten komen rusten op Calvijn, ende sijne nieuw-
ghet: sozmeerde Discipelen.

Predikant.

Hier van en is gheen bevel, noch exempel in de Schriften.

Antwoorde.

Bevel en is niet van noode / want set kan prijs-
baer / ende godtbzuchtigh zijn sonder bevel; 'ten zy
dat ghy wilt segghen / dat het in de nieuwe Wet prijs-
baerder zy / den Sabbath-dagh te houden met de Joden,
als den Sondagh met de oude Christenen. Wat de exem-
pelen raecht / die sult ghy vinden in mijn Tractaet van
de Pelgrimagien.

Predikant.

De waere godtsaligheydt, ende devotie, wordt door dat
reysen ende rotsen meerder vermindert, dan vermeerdert.
Siet *Epist. Greg. Nysseni de eunib. Ierosolym.*

Antwoorde.

Ten eersten, Bellarminus in *Catalogo Scriptor.* seght dat
dien brief van Nyssenus, onder sijne schriften te vo-
ren niet ghehouden en wierdt; vervolghens is het
te dencken / dat dit het werck niet en is van dien
Oude vader.

Ten tweeden: Ghenomen het waer sijn schrift; ick
segge / dat hy aldaer (soo een-jeder kan naer-sien)
niet en berispt de pelgrimagie naer Jerusalem in alle
personen / maer alleen in de Monicken / ende
Godt toe-gheheplighde Vrouwen / de welke haer
verrocken hadden upt het ghewoel der menschen /
ende op-ghestoren in een Clooster / oft Celle: want
alhoewel de pelgrimagie goetd is / nochtans en
komt

komt

komt niet wel van soodanighe personen / ghelijck
als de vrouwen zijn / die niet stichtelijck sonder gesel-
schap kunnen reysen. Item / de Monicken / die in
de Cloosters wierden gheoeffent in stil-swyghen /
ghebeden / ende vasten : alsoo heeft Jonas *lib. 3.* he-
antwoordt de scheldinghen van Claudius teghen den
Abt Theodemirus : want Claudius hadde gheseydt aen
den Abt / die de pelgrimagien gheprezen hadde :
Waerom houdt ghy uwe Monicken in het Clooster, ende en
seyndtse niet allegader naer Roomen ? Jonas antwoordt in
de plaetse van den Abt : Om dat de pelgrimagie wel
goedt is, maer en betaemt niet aen Monicken ; ghelijck oock
het houwelijck goedt is , maer en betaemt niet aen de ghene
die professie van onthoudinghe doen. Van ghelycken
oock den H. Hieronymus, die soo veel gheschreven heeft
tot lof van de pelgrimagien, ghelijck men kan sien upt
sijnen bryef tot Eustochium, ende andere meer / en wilt
nochtans niet dat den Monick Paulinus in pelgrima-
gie soud' gaen / om dat de ruste / ende stil-swyghen
meer betaemden aen sinen staet / ende booznemen :
alwaer oock den H. Hieronymus seer wel vermacent
heeft / dat den H. Antonius, die enen Monick was /
noyt tot de heylighe plaetsen ghereyst is : maer dat
Hilarion, die in Paestinen woonde / niet meer als eens
is derwaerts ghegaen / om dat hy niet en soude schij-
nen te verachten de heyligheyt der plaetsen / die aen
hem soo naer waeren ghelegghen. Soo doet oock den
H. Gregorius Nyssenus, sprekende alleen tot sommighe
die de eenigheydt, booz haer leven / hadden verkozen /
ghelijck blijkt upt dese sijne woorden : Daer zijnder
sommighe, die voor haer een heymelijck, ende eenigh leven
hebben verkoren, die dit voor een deel der godtvruchtig-
heydt houden, de plaetsen van Hierusalem ghesien te heb-
ben &c. Siet ghy wel dat hy hier niet alle persoo-
nen aen-spreekt / maer alleen de ghene / die haer
tot een eenigh leven hadden begheben ? want ander-
sins / hoe is't ghelooffelijck / dat Nyssenus heeft wil-
len berispen een sake / die hy wel wist ghedaen te
zijn van den H. Alexander Martelaer / sinen Pa-
trioot ? ende niet onwetende was / dat het sel-

Het gheopent Christendom
 ve aen-gheprezen wierdt van alle de Leeraren sijns
 tijds?

Laet ons nu sijnen heelen brief / met korte woorden oncliten.

Voor eerst dan / probeert hy / dat de pelgrimagie een werck is niet noodich tot de volmaeckheydt / of saligheydt.

De Munniken waeren van contrarie gheboelen / ende dit behoort Gregorius een verbaeyde opinie te zyn / ende wy met hem.

Ten tweeden, hy stelt de perijckelen voor / die daer sijn op den wegh / ende soo hy namelijck van handelt van de vrouwen die aen Godt waren toegeheplicht / soo seyd hy / dat aen gheen personen meer moeten gheschouwt worden de perijckelen van bekozinghen / namelijck als sy souden moeten reysen in gheselschap van mans / dan aen dese.

Ten derden: Hy seght wel dat Godt ober al is / ende dat ober al Kercken / Altaren / ende H. Sacramenten te binden zyn / maer dit wordt alieen gheseyt / om aen de Munniken te toonen dat het niet nootzakelijck en was tot de saligheydt in pelgrimagie te gaen nae Jerusalem, soo als wy mede noch segghen. Dus verre Gregorius.

Predikant.

Augustinus seght *Sem. 3. de Martyribus*: De Heere heeft niet gheseydt reyst naer het Oosten, en soeckt gherechtigheydt; vaert naer het Westen om quijtscheldinghe te bekomen. Vergheeft uwen vyandt, ende u sal vergeven worden.

Antwoorde.

Dit derde sermoon van de Martelaren, en hebbe ick onder de Schriften Augustini niet konnen vinden: Doch ghreuen noodt / de wijle bijcht / dat Augustinus, niet anders wilt segghen / dan / dat het niet nootzakelijck is verre te reysen / om vergiffenisse te krijghen;

teghen het gheopende Turckdom. 215
ghen; dat segghen wy mede / hier wyt nochtans en
volght niet / dat de Pelgrimagien of bevaerden niet
goet sijn.

Pre dikant.

Chrysoſtomus ſeght oock *Hom. 1. in Epist. ad Philemonem* :
Om verghevinghe onſer ſonden te verkrijghen, en is niet van
nooden ghelt te gheven ofte tot verre plaetsen ter bede-
vaert te reysen.

Antwoorde.

Hier ſie ſek wederom / ofte uwe ontwaentheydt /
ofte uwe booghedydt: waerom hebt ghy de woorden
van deſen Oudt-vader verkort / ende geraeybzaecht ?
ſoo ſpreekt hy dan : Om verghiffeniſſe onſer ſonden te
verkiſghen, en is niet van noode ghelt te gheven, noch ject
anders ſulckx te doen : den goeden wille is ghenoeghſaem :
T'en is niet van noode in verre ghewefſten reysende over te
gaen, noch tot verre gheleghen natien, noch arbeydt te on-
derſtaen, maer alleenlijck te willen.

Voor eerſt, met wat ſtontigheydt hebt ghy / Chry-
ſoſtomus doen ſpreken van bedevaerden, daer hy hier
niet eens op-ghedacht heeft : wat meynt ghy dan /
dat Peregrinari in't Latijn / niet anders te ſegghen en
is / als in bedevaert gaen ? leest Calepinum, die ſal u con-
trarie leeren : ofte indien ghy Griecx verſtaet ('tge-
ne ſek niet en meyne) leest Chryſoſtomum in ſijn eygen
taele / daer ſult ghy vinden: *ἀποδημῶν σιταδίαι*, vzaeght
van de Profeſſenrs van Leyden, of dit niet anders
en betreektent als in bedevaert gaen, indien ſp u ſeggen
dat neen; gaet / ende ſiet Lexicon Roberti Stephani, die
ſal u ſeggen / dat *ἀποδημῶν*, is te ſegghen / een vrent landt,
ende *σιταδίαι*, is enckelijck te ſeggen / reysen : wat komt
ghy ons dan raesen dat Chryſoſtomus, hier ſoude ſpre-
ken van bevaerden ?

Ten anderen, ghenomen hy ſpreck daer van : Hoor
gy niet dat hy ſeght / dat het niet nootſakelijck en is in
pelgrimagie te gaen / om verghiffeniſſe te krijghen
van

van sijne sonden? wie heeft daer opt aen ghetwijfelt?

Eyndelijck, al dat Chrysoftomus seght / en is anders niet / dan datmen gheen groore maeyte / noch arbeide doen moet om bergheiffenisse vande sonde te krijghen: volght hier uyt dat hy de bevaerden berispt / ofte berfoeyt?

Hi ist de pijnne weert de groote Blaef-haeck Hospinianus te hoozen vallen van de pelgrimagien.

Voor eerst, seyd hy / *de origin peregrinat. cap. 29.* dat den eersten oorspronck vande pelgrimagien naer Jerusalem, ende het heyligh Landt, is begaen ten tijde Constantini den Grooten.

Antwoorde, dit is de eerste leughen: want Hieronymus *Ep. 17.* Seght dat dese devotte begoft heeft van de Hemelvaert Christi, dat is / oyz hondert jaeren vooz de tijden van Constantinus.

Ten tweeden seght Hospinianus, dat Helena de Moeder van Constantinus, dese pelgrimacie aenghenomen heeft / beweeght zijnde door eenen superstitieusen, en wijfachtighen jever.

Antwoorde, dit is de tweede leughen: want Eusebius *lib. 3. de vita Constant. cap. 41.* die op / of onrrent de selve tijden gheleest heeft / seght dat Helena dit gedaen heeft / uyt een Godtvruchtigh ghemoedt, ende affectie tot Godt: ende hy prijstse over al / om haere Godtsalighepdt. *Socrates lib. 1. cap. 13.* seght dat sy de repse aenghenomen heeft vermaent zijnde van Godt in haren slaep. *Theodoretus lib. 1. cap. 18.* seght dat sy daerom van alle Godtvruchtighe menschen is ghepresen gheweest. *Ambrosius orat. de virtut. Theodosij.* dat sy het huys heeft ghesocht door het ingheven vanden H. Gheest; wat komt ons dan Hospinianus hier wijs maecken / teghen dese klare ghetuyghenissen / dat sy eenen superstitieusen jever heeft ghehad?

Ten derden, seght Hospinianus, dat Helena hier in ghesondicht heeft, dat sy meer gheloof vanden Heere, heeft schijnen te gheven, aen het cruyts, naghels, ende het graf, als aen den H. Gheest, ende de Apostolische schriften.

Antwoorde: Dit is de derde leughen: want niemant

teghen het gheopende Turckdom. 217
mandt van de oude Kerckelijcke Historie-schryber
en seght dit.

Ten vierden, om te toonen/ dat Bellarminus qualijck
ghesepde heeft/ dat Hieronymus aen Paulinus ontraden
hadde/ dat hy naer Jerusalem niet en soud' gaen / om
dat hy een Munnick was / soo seght hier op Hospi-
nianus : soo heeft dan *Hieronymus* qualijck ghedaen , dat hy
Marcellam eene vrouwe toeghe-eyghent aen Godt, ende *Rusti-
cus* een Munnick heeft verweckt om de pelgrimagie nae *Jeru-
salem* t'aenveerden.

Antwoorde , hier sijn wederom d'p leughens met
eenen slag.

De eerste, dat Hieronymus *Marcellam* soude verweckt
hebben : dat is Hieronymus niet gheweest / maer *Paula*,
ende *Eustochium*, die doen in *Bethlehem* haer tot een
Clooster hadden begheben.

De tweede leughen is / dat *Marcella* alsdan een Gode
toeghe-heplichde vrouwe was : want daerom schre-
ven *Paula* ende *Eustochium* aen *Marcella* dat sy nae *Jeru-
salem* komen soude/niet alleen om de heplige plaetsen
te besoecken/maer oock/om haer aldaer in een Cloo-
ster te begheben/ ende aen Godt toe te heplighen; soo
en was sy'et dan noch niet.

De derde leughen is / dat *Rusticus* die van Hieronymus
wozdt verweckt *Epist. 46.* om nae *Jerusalem* te gaen/een
Munnick soude gheweest hebben / ter contrariten / hy
was ghetrouwt met een seker vrouw-persoon ghe-
naemt *Artemia*: Nu in den bylef / die Hieronymus aen
eenen anderen *Rusticus* heeft gheschreven / die een
Munnick was / daer en vermaent hy niet een enkel
wozdt van nae *Jerusalem* te reysen.

Ten vijfden, valt *Hospinianus* op den bylef vanden *H.*
Gregorius Nyssenus, daer wy hoven van ghewach ghe-
maeckt hebben / ende seght : In dien brief ghebruyckt
den voorseyden *Gregorius Nyssenus* veele stercke, ende bestan-
dighe redenen, teghen de pelgrimagien naer het heyligh
Landt.

Antwoorde. Laet ons die hoozen.

Hospinianus.

De eerste is : Die naer *Ierusalem* reyft uyt devotie om het ghebodt des Heeren , doet wel , ende een goedt werck : maer van soodaenighe Pelgrimagien , en is gheen ghebodt Godts : Ergo.

Antwoorde.

Om niet te spreken van desen Syllogismus , die niet meer op sijn koten en staet / als eenen kreupelen : Ick segghe niet Nyssenus datter geen ghebodt Godts en is / om in pelgrimagie te gaen naer *Jerusalem*, niet teghenstaende / segghe ick niet de **Ondt-vaders** boven van my verhaelt / dat soodanighe pelgrimagien / prijsbaer / goedt / ende Godtzuchtigh zijn / andersints en waer het bieren van den Sondagh, in de plaetse vanden Sabboch-dagh by de Christenen niet prijsbaer: want dien dagh in't besouder nergheus gheboden wort: dat ick waer in de plaetse vande Ghereformeerde, ick soude dien mede afschaffen / met die achthien stucken, die wy boven uyt Calvijn hebben ghehoort.

Hospinianus.

Daer de Heere , om 't rijke der hemelen te bekomen, noemt de *Ghebenedijde*, daer en reket hy onder de goede wercken niet de pelgrimagie naer *Ierusalem*: Daer hy de acht saligheden verkondicht heeft , en maect hy gheen ghewach van dit werck : wat noodt dan een sake te doen , de welke ons noch saligh maect , noch nut is tot den Hemel.

Antwoorde.

Onder de wercken die Christus sal hoortstellen aen de Ghebenedijde sijns Vaders , als oock onder de acht saligheden, en reket hy / noch het Gheloof, noch de Hope, noch de Liesde, noch het nutten sijns lichaems , noch het hooren van predicatien , noch het lesen van de Schrifture ,
noch

teghen het gheopende Turckdom. 219

noch het vieren vanden Sondagh, noch den doop, &c. **Wat** noodt dan dit al te plegghen / ofte ghebruycken? **Wat** dunckt u / is dit niet een schoon argument? ofte laten alle dese booz-gaende dinghen nu dt te wesen tot de salighejdt / ofte godtbruchtigh / om dat sy niet en staen onder de acht saligheden, ofte onder de wercken die Christus sal booz-houden aen de ghebenedijde? **soo** en is dan het singhen der Psalmen, het bekeeren, der onghe-loovighen, &c. gheen goetd werck: want dese niet en staen noch onder de acht saligheden, &c. **Studeert** eens hter wel op / D. Predikans, en helpt ulwen Hospinianus npt de bzodde.

Hospinianus.

Al het ghene dat hindert, en schadelijck is, en mach niet ghevolgt werden, maer de pelgrimagien hinderen, ende sijn schadelijck namelijk aen vrouwen: ergo.

Antwoorde.

Dat de pelgrimagien schaedelijck sijn aen ALLE vrouwen / ofte persoonen / dat en seght Gregorius niet; sy sijn schaedelijck aen sommighe vrouwen / tot de welke hy daer spreeckt / dat is / de ghene die nu een eenich leven hebben verkozen / dat is waer: maer hter npt en mach niemandt besluyten dat sy schaedelijck sijn aen alle menschen; andersintz soude dit besluyt oock goetd wesen: 'Tis schadelijck aen eenen siecken rouwe vruchten te eten: ergo 'tis schadelijck aen alle menschen, wie'en siet niet / dat dit niet en volght?

Hospinianus.

'Tis sottigheyt in verre gheleghen landen te soecken, 'tghene wy 'thuys hebben: maer wy hebben Christum t'huys, soo en ist niet van noode hem te soecken in verre landen.

Ant-

Antwoorde.

Was Godt ten tijde van Jacob niet ober al te binden / eben ghelijck als hy nu is? hoe seggt dan Jacob *Genes. 28.* dat Bethel het huys Godts was, de poorte des Hemels, ende dat Godt op die plaetse besonderlijck woonde? Wat hadde Bethel meer / als andere plaetsen? niet / als dat Godt / ofte sijnen Enghel / daer aen Jacob verscheenen was / waer dooz Jacob, niet alleen met eenen heplighen schizick wttert bevanghen / maer oock met eene besondere devotie om daer op te rechten eenen steen / die hy heylighde dooz het salben met olte / soo als den Dordrechtschen Bijbel bekennt *Num. 30.* Wel aen / ghemerckt dat Godt woort ghesepdt besonderlijck te woonen te Bethel, om dat hy daer eens verscheenen was dooz eenen clepuen tijde / ende dat de ghebeden / ende Godts-diensten der menschen / (soo den voornoemden Bijbel bemerckt *Num. 29.*) van daer / als dooz eene poorte tot den Hemel op clommen: waerom en maghen het selve niet segghen van Jerusalem, ende andere om-liggende plaetse / de welcke den Sone Godts / niet eene korte wijle tijds / maer dyp-enderdertigh jaeren lanck heeft betreden / ende dooz-wandelt met sijne heplighe voeten / ende sich selven daer soo menschmael verthoont aen de menschen? waerom / segghe ick / en moghen wy eben niet segghen als Jacob, dat hy ter oorsaecke van sijne langhduerighe openbaeringhe / daer besonderlijck woont / alhoetwel wy hem oock t'hups hebben / ende oversulckx / dat / in die lauden / daer hy het werck onser salighepdt upt-gheboert heeft / onse ghebeden / als dooz eene poorte / climmen in den hemel: Ick laete staen hoe het aensien vande voorsayde plaetsen / doet ghedencken / ende het ghedencken eene besondere devotie / ende liefde verweckt tot den ghenen / die op die plaetsen namelijck / sijne heele liefde tot ons upt-ghestoort heeft.

Hospi-

Hospinianus.

'Tis eene dwalinghe te meynen, dat de Heere noch lichaemelijck in *Palestinen* is, ende dat den H. Gheest daer over-vloedigh is, ende tot ons niet en kan over-comen.

Antwoorde.

Dit is boozwaer eene seer groote/ende grobe dwalinghe / ende om dieswil dat sommighe ten tijde van Nyssen in dese dwalinghe staken / daerom pooght hy / soodanighe menschen van't heyligh Landt af te keeren / op dat hy dese dwalinghe soude upt-roepen : Maer wie van de Catholijcken / heeft opt sulckx gemeynt ?

Hospinianus.

Indien ghy wilt gissen uyt 't ghene men siet seght *Gregorius*, Godt sal meer teghenwoordigh sijn in *Cappadocien*, dan op andere plaetsen.

Antwoorde.

Wat reden? die heeft Hospinianus wel sijnsens beswegghen : want Nyssen seght / datter in Cappadocien menighe Autaren waren / sae schier ontallijcke Autaren waren / de gheheele werelbt deur / die soo niet te binden en waeren te Jerusalem : Hospinianus heeft hem wel ghewacht van te segghen / dat ten tijde Nysseni de werelbt vol Autaren was : want met recht souden hem de Broeders ghebraght hebben / waerom en hebben wy mede soo vele Autaren niet / nae de wijse der oude Christenen : 'tghene dan *Gregorius* hier seght en is anders niet / als dat den Godts-dienst meer upt-wendighe behulpselen hadde in Cappadocien om publtelijck ghepleeght te worden / om datter veel meer Autaren waeren / dan te Jerusalem ; maer hier upt en volghet niet / dat het berispeelich is in pel-

Hospinianus.

Indien te *Ierusaleem*, ende andere plaetsen daer ontrent, meer Goddelijcke gratien waeren, als elders, de sonden van de inwoonders en souden soo menichvuldigh niet sijn; maer daer en is niet eenen slag van onreynicheyt die daer niet en regneert; ergo.

Antwoorde.

'Ten is niet van noode dat de gratte Godts ghehlyck als vast / ende aen die plaetsen ghehecht zy; 'tis ghenoegh datse Godt by tijdt / ende ghelegghentheid daer overbloedigher uytstoot over de ghene / die dooz het uytwendigh aenschouwen der plaetsen / ende ghedencken der Mysterien die aldaer uyt-gelwerckt sijn / tot meerder devotie / ende leedt-wesen verweckt worden / dan elders.

Hospinianus.

Gregorius voldoet aen eene op-worpinghe, ende gheeft te kennen de oorfaecken, waerom hy selfs naer *Ierusaleem* is ghereyst, te weten, niet uyt devotie, maer om andere affairen.

Antwoorde.

Hier uyt blijkt / dat hy alleenlyck spreeckt tot de Munniken: want soo desen Gregorius Nyssenus selve een Munnick was gheweest / eer hy Bisschop wiert; als hy aen de Munniken ontraedde hā in pelgrimgagte te gaen na *Jerusaleem*, so kosten hem darellyck vraghen: Hoe zyt ghy dan selve ghegaen naer *Jerusaleem*, daer ghy mede een Munnick waert? Hier op antwoorde Nyssenus: 'tis een heel ander ghelegghentheid / want den waghē daer ick op sat / was ons als een Kerck,

Kerck, ende Clooster: want wy songhen allegaer samen, ende wy vasteden aen den Heere, den gheheelen wech door.

Merghens en seght Gregorius, dat hy derwaertz niet en is ghegaen upt devotie: dat heefter Hospinianus hy ghelapt; ten sy dat hy alsoo wilt argumenteren: Gregorius seght dat hy derwaert is ghereyft om besondere affairen: ergo hy loochent dat hy dit ghedaen heeft upt eenighe devotie: maer hoe dit volght/ en kan ick niet sien.

Du gaet hem Hospinianus in postuer stellen om te wederlegghen de antwoorzen van Bellarminus.

Hospinianus.

Voor eerst, seght *Bellarminus*, dat desen brief misschien van *Nyssenus* niet en is.

Antwoorde.

Bellarminus heeft seer wel gheseydt / ende niet sonder reden: want ten 1. desen brief en waert te bozen onder sijne schriften niet ghebonden. 2. Men weet niet wie hem upt het Griecx heeft ober-gheset in't Latijn. 3. Hoe kost *Nyssenus* berispen / 'tghene van alle de Leeraers van synen tijde gheprezen wierdt? 4. De redenen die in desen brief worden voorgestelt/ sijn veel te slecht / vooz soo eenen scherpsinnighen Leeraer als *Nyssenus* gheweest is; want soo ick nu betoesen hebbe / daer en is nauwelijckx / een reden die sluyt.

Hospinianus.

Dit is de ghewoonte der *Iesuiten*, als haer jedt wort voorgeworpen uyt de Vaders, dat sy niet beantwoorden en konnen, te segghen, dat, dat schrift, ofte die plaetse, een bastaert schrift is.

Ant.

Antwoorde.

Dat dit sijn geboelen is/ blijkt uyt het boozgaende: want wy hebben metter daet/ op de redenen vanden ghemeynden Nyssenius gheantwoort: Ten anderen Hospinianus seght dat het een schyft van Nyssenius is/ sonder eenighe pzeube/ wy loochenen dat/ ende brenghen redenen by waerom het niet en is; eerst moeten dese redenen te niere ghedaen worden; en dan bewijsen booz-ghestelt/ dat het een waerachtigh schyft van Nyssenius is; gheen van beyde heeft Hospinianus ghedaen; soo blijven wy met groot recht daer by/ dat het een bastaert-schyft is.

Derhaluen: ghy lieden selve zyt alder-meest plichtich/ in't ghene ghy de Jesuiten beschuldicht; die lust heeft/ magh dit sien in de Catholijcke Waerheydt, ende Memorie-boeck van D. Petrus Cabeljau.

Hospinianus.

Bellarminus, seght op de tweede redenen van Nyssenius, dat hy alleen daer mede probeert, dat de pelgrimagien niet noodighen sijn, tot de volmaecktheyt, of saligheyd.

Antwoorde.

Is het niet soo? blijkt dit niet uyt sijne woorden?

Hospinianus.

Soo weder-spreeckt dan Nyssenius aen Bellarmino, de wijle Bellarminus seght *colum. 2 231. dat de pelgrimagien strecken tot de eere Godts, de Godvruchtigheyd vermeederen, ende dat het een werck is van penitentie, ende voldoeninghen. Maer dese dinghen sijn noodigh tot onse saligheyd. Noch meer, Bellarminus seght Tom. 2. Col. 1507. dat de penitentie eenen wegh is tot de rechtveerdighmakinghe, ende Colum. 1515. wilt hy bewijsen, dat door de dry deelen der penitentie, te weten, het berouw, biechte,*

biechte, ende voldoeninghe bekomen wordt verghiffenisse der sonden. Thomas ghetuyght oock, dat alle de sonden door de penitentie in dit leven kunnen uyt-gedaen worden. Indien dan de pelgrimagien, soo Nyffenus seydt, niet toebehooren tot de volmaecktheydt, noch tot de saligheydt, soo sal dan de leeringhe van Bellarminus, ende der Paus-ghesinden valsch sijn, die contrarie staende houdt.

Antwoorde.

Ick en weet niet wat desen goeden man al praet: Leert Nyffenus niet / dat de pelgrimagien niet noodtsakelijck en sijn tot de volmaecktheydt / of saligheyt: dat leert Bellarminus mede / ende alle de Paus-ghesinden; waer is dan hier strijdt tusschen Bellarminus, de Paus-ghesinden, ende den ghemeynden Nyffenus? Bellarminus seght dat se strecken tot de eere Godts, de Godtvruchtigheydt vermeerderen, &c. dit en heeft Nyffenus nergheens gheloochent / ten sy aengaende soodanige persoonen die haer begheben hadden tot een heymelijck / ende eenigh leven; van dese / segghen wy mede / dat sy beter doen niet te blijven daer sy sijn / uyt-ghesondert als de ghehoorzaemheyt haer anders ghebiedt: Waer is dan den tegen-strijdt? of meent ghy misseken dat ter niet kan strecken tot de eere Godts, ofte de Godtvruchtigheydt vermeerderen, &c. ten sy het ghene nootsakelijck is tot de saligheyt? dat staet u toe te bewijsen.

Hospinianus.

Bellarminus seght, dat desen brief van Nyffenus alleen siet op de Munniken, ende vrouwen die toegheheylicht waeren aen Godt. Ick bekenne dat desen brief gheschreven is tot eenen sekeren vriendt, die Nyffenus was te raede ghekomen, raeckende de pelgrimagien der Munniken, ende Gode toegheheylichde vrouwen: Maer de redenen die hy ghebruyckt, en sien niet alleen op haer, maer op alle menschen in't ghemeyn.

Antwoorde.

De redenen hebben wy boven ghehoort / ende en kan niet sien dat sy passen op andere menschen / als op Munniken / ende Gode toegheheylighe vrouwen: want eer hy sijne redenen booz-stelt / om te thoonen dat hy alleen van die spreekt / soo segdt hy: De ghene die sich begheven heeft om een eenigh leven te leyden nae Godt, moet hem wachten van jedt te doen, dat hinderen kan: maer wat is hier dat hinderen kan? te weten, aen Mans, ende vrouwen is het selve voor-nemen van heylighlijck, ende eerlijck te leven: de eerlijckheyt, ende suyperheyt van een Philosophisch leven (hier dooz verstaen de Gyterische / soo men deurgaens kan sien by Chrysoftomus, het Munnickx leven) is besonder, ende moet volbracht worden in eenigheyt, ende niet ghemenghelt met uyt-wendighe bekommernissen, &c. Op dit fondament / gaet hy dan sijne redenen bouwen / niet in't ghemeen booz alle menschen / maer siende alleen op de ghene / die hy in dese booz-reden heeft aen-gesproken / dat is Munniken, ende vrouwen die haer tot een heymelijck, ofte Philosophisch leven hadden vertrocken.

Hospinianus.

Bellarminus seght, dat te Jerusalem niets en is dat elders niet ghevonden kan worden, wel verstaende, van wesentlijcke, ende noodtsaeckelijcke dinghen vande Religie: Soo moeten wy dan te vreden zijn met de selve, ende op een ander niet soecken 'rghene noodigh is tot Religie en saligheyt.

Antwoorde.

'Tschijnt dat desen man sijn: Bellarminus seght / dat wy te Jerusalem niet gaen soecken 'rghene noodigh zo tot de selighe of saligheyt: want de wijle wy dit by ons hebben / soo segghen wy oock dat wy dit op een ander niet moeten gaen soecken.

Hospianus

Hospinianus.

Wær toe dienen dan dese Pelgrimagien?

Antwoorde.

Bellarminus seght / datter jedt is te *Ierusalem*, door het welck de godvruchtigheydt gheholpen wordt, het welck elders niet ghevonden en wordt, namelijk het graf des Heeren, ende andere plaetsen die den Heere betreden heeft, ende daer hy wõdere wercken ghedaen heeft.

Hospinianus.

Ghenomen, de devotie der ghener die nae *Ierusalem* gaen, wierdt hier door gheholpen, nochtans de sonden die daer hedens-daeghs gheschieden, oft beletten de selve, oft doen-se gantschelijck uyt.

Antwoorde.

Contrarie is waer; den seker der goede Catholicken wordt dies te meer ontsteken / hoe se grouwelijcker stucken sien gheschieden / op die plaetsen / daer den soue Godt het werck haerder saligheydt heeft volbracht / ende en kunnen sonder tranen niet aensien / dat haren Saltghmaker in dat landt soo veracht wordt / in't welck hy voer desen uytghestort heeft alle sijne hemelsche gaben / en goddelijcke leerdinghen.

Hospinianus.

Wy hebben t'huys de heylighe Schrifture, den Hemel, de sterren, de aerde, ende groote weldaden, die Godt ons daghelijcks doet, dese kunnen onse devotien vermeerderen, soo dat het niet noodigh en is, soo verre reysen t'aenverden, om dese oorfake alleen.

Antwoorde.

Wy hebben nu menighmael ghesepdt/ dat wy dit mede booz niet noodigh en houden ; segghen nochtans/ende blijven daer by/ dat het daerom niet goet laet te wesen/en prijsbaer.

Hospinianus.

Het landt, dat heden wordt heyligh ghenoeemt, is in voortijden seer uyt-nemende gheweest boven de andere, &c. dat bekennen wy: maer nu is het heel anders, want daer en salmen niet anders sien, als teekenen van vermaledijdinghe ter oorfake van de hartneckigheydt der Joden.

Antwoorde.

Is dit niet ghenoech om een Christelyck ghemoet te verstercken/ ende Godt te bedancken / dat hy aenghenomen is / ende gheseghent in de plaetse van de verstootene Joden ?

Oerhalven / wat vermaledijdinghe kanmen sien in het graf des Heeren / aenghesien dat het in't midden van de rasernijen/ ende wreedheden der Turcken, in sijn gheheel blijft/de heele werelt dooz vermaert/ ende besocht van alle ghestesten ?

Hospinianus.

Laet ons dit toestemmen dat *Christus* in dit lande is gheweest, het selve met sijne voeten betreden heeft, dat men daer siet de plaetse van sijne gheboorte, de plaetse daer hy aen't Cruys heeft ghehanghen, ende oock sijn graf : wat baet het derwarts te reysen ? wat doet het tot onse saligheyt ? oft wat devotie can het verwecken dit met sijne ooghen te sien?

Antwoorde.

Dit hebben wy nu dickwils beantwoozdt. Nu moeten

teghen het gheopende Turckdom. 229
moeten wy wederom onsen Predikant hooren
praten.

Predikant. Pag. 469.

Hierom is't dat de *Roomfche Pausen* laten Aflaten, ende In-
dulgentien verkondighen, ende Jubel-jaren in-
stellen, om de layden tot een Religieuſe pelgrimage en reyse nae *Roomen* te
locken.

Antwoorde.

Ik dat niet wel ghedaen/ dat de Pausen alle mid-
delen ſoecken / namelijk oock Jubel-jaren, die wel
geſoudeert zijn in het Woordt Godts/ om eene devo-
tie/ende godtzuchtigheyt in de Chriſtenen te hant-
haben / die op alle tijden/van de Chriſtene Kercke/
ſoo wy boven uyt de Oudtwaders gherhoont heb-
ben/ is in't ghebruyck gheweest/te weten/her beſoec-
ken van de Kercken/ende graven der Martelaren

Predikant.

'Tis gheweest den Paus *Bonifacius*, den achtſten van dien
naem (die een recht monſter van een menſche was, en van
den welke men was ghewoon te ſegghen, *hy is ingheſlopen als
een vos, hy heeft gheregeert als een Leeuw, en is gheſtorven als een
hondt*) die in den jare 1295. teerste Jubel-jaar heeft inghe-
ſtelt.

Antwoorde.

Om niet te ſpreken bande goetheydt / oft quaedts-
heydt van deſen Paus/ (want dat is hier verre buy-
ten propooſt.) Ik ſie wel / dat ghy hier wederom
ſult leughens met hoopen gaen gieten : want 'tis
ontwaerachtigh dat *Bonifacius VIII.* het eerste Jubel-
jaar ingheſtelt heeft in't 1295. Siet ulwen *Hospinianus*,
en daer kenebens *Ciaconium*, die ſullen u contrarie
leeren.

P 3

Pre-

Predikant.

Dit Jubeljaer is Anno 1300. ghehouden met sulcke ongelooflijke menichte van menschen, dat men door Roomen, schoon-se is een groote stad, nauwelijcks konde gaen, volghens het ghetuyghenisse van *Platina*, in het leven van dien opghemelten *Bonifacius*.

Antwoorde.

Was dat niet eene frapye sake / dat men op dat jaer noch den selven seker der Christenen sach / in het bereeren vande graben der Martelaren / die men in de oudste Christenen hadde sien uptschijnen / ten tijde van Epiphanius, Prudentius, Paulinus, Hieronymus, Augustinus, &c. Ten tijde Epiphaniij, als de Christenen van alle ghewesten met sulck eene menighe quamen besoecken het graf vanden H. Propheet Ezechiël, dat de Chaldeeuwen, daer desen Propheet begraven lach / inde wapenen quamen / om haer te ontfanghen / ende wederom upt te gheleypden / van vreesse dat sy eens souden overweldigh worden / ende dat de Christenen niet 'tlichaem vanden Propheet souden doozgaen / soo den selven Epiphanius verhaelt *in vita Ezechielis*. Ten tijde Paulini, als de Christenen met sulck eenen toeloop quamen naer Roomen tot het graf vande H. Apostelen / dat de straten vande stad / ende schier de weggen op't landt te kleyn waren ; soo Paulinus seght *Natali 3*. Ten tijde Hieronymi, als de Christenen in het berboeren vande Reliquien vanden H. Samuel, soo hoops-ghewijs quamen / ende soo dicht op malckanderen / dat sy van d'eene stad tot de andere / ghelijck als bye-swermen aen malckanderen cleefden, soo als Hieronymus ghetuyghet *lib. aduers. vigilant*. Ten tijde Augustini, alffer eenen afsgrifselijken toeloop van volck was / wanneer de Reliquien van den H. Stephanus werden berboert ; soo Augustinus seght *lib. 22. de Civit. Dei. cap. 8*. Ten tijde Chrylostomi, als de heele zee / soo desen Oudt-vader spreect / bedeckt was met schepen /

teghen het gheopende Turckdom. 237

schepen/ende met lichten/ende de heele stadt van An-
tiochien stont ober rynde / wanneer het lichaem van
den **B.** Bisschop Ignatius derwaerts oen wterdt ghe-
voert.

Waer blijft den seker van onse Ghereformeerde
broeders? oft soo ghy dit hoor gheen seker en houdt/
spot dan eerst met de Christenen van de oude recht-
sinnighe wercke / eer ghy berispt den toeloop der
Christenen nae Roomen in't jaer 1300.

Predikant.

Bonifacius ghebodt dat het voort om de hondert jaren
soude ghehouden worden, en die in dat hondertste jaer te
Roomen den tempel *Petri*, en *Pauli* besochte, dien heeft hy niet
alleen een volle, ende een volcomender, maer oock een alder-
volcomenste verghevinghe der sonden ghegheven.

Antwoorde.

Bonifacius heeft seer wel ghedaen/want hy en is den
eersten niet ghetweest / die dese verghevinghe inghe-
stelt heeft/maer heeft hier in ghebolght de voetstap-
pen vande Oude : leest utwen *Hospinianus*, daer sult
ghy het vinden/ in de Bulle van *Bonifacius*, die aldus
beghint : 'Tis het ghetrouw verhael van de Oude, datter
groote verghevinghen, ende Afsaten vergunt zijn aen alle de
ghene, die comen tot de Kercke vanden Prince der Apostelen
binnen Roomen. Alsoo heeft oock het *Bullarium* van
Laertius Cherubinus Tom. I. pag. 145.

Predikant.

Doch *Krantzius lib 4. Saxon. cap. 26.* riep niet sonder reden
uyt : Och oft het was gheschiedt alleen uyt godtsaligheydt!

Antwoorde.

Dit uptroepen van *Krantzius* en doeter niet toe/
'ten zy dat hy ons redenen ghebe van sijn uptroepen.

Ghy seght dat hy dit niet sonder reden ghedaen heeft / wy segghen jae / soo langh als wy van hem gheene redenen hoozen.

Predikant.

Clemens den VI. van dien naem, overdenckende, hoe dick de beurs van *Bonifacius* door dit bedrogh gheworden was, heeft dese Aflaets merckt van het honderste tot op het vijftigste ghebracht, &c.

Antwoorde.

Dit en zijn niet alleen kinder-pzaetseng / maer Calvinische lasteringhen; want 'ren is noch bedrogh, noch merckt, noch beurs, die de Pausen hier toe beweeght hebben / oft seght eerst / oft ghy het selte ghevoelen hebt van de oude Christenen van ober vierthien hondert jaren / en spzeect dan van de volgende tijden.

Predikant.

Over desen grooten toevloedt van superstitieuse menschen te *Roomen*, en behoeft sich niemandt niet te verwonderen, want hy hadde in sijne Bulle den Enghelen belast, dat-se de sielen van die ghene, welcke onder wegh peregrinerende nae *Roomen*, stierven, aenstonts bevrijdt van de straffen des Vaghevyers, souden overbrenghen in den hemel. Soo hebben de Paus-ghesinden die wat sedigher wille wesen, ghepooght dese Bulle te verduyfteren, jae oock te loochenen dat-se oyt in de wereldt gheweest is, ghelijck *Gretserus*, die teghen *Plessens* schrijvende, alle de onse heeft uytghedaeght, dat-se de gantsche Bulle te voorschijn souden brenghe.

Antwoorde.

Gretserus heeft seer wel ghedaen / ende ick doe mede alsoo / ende segghe / datter niet eenen onder u l. en is / die soodantighe Bulle kan vooz den dagh brenghe.

Pre-

Predikant. Pag. 470.

Dit is onlanghs ghedaen van den hoogh-gheleerden *Ioannes Hoorenbeeck*, tot schande, ende schaemte der *Paus-ghesinden*, ende insonderheydt van dien opswetser, ende opgeblasen *Jesuyt Gretserus*.

Antwoorde.

Gretserus kenne ick uyt sijne schriften/ in de welcke ick bemercke/ dat hy soo dapper/ ende bondigh ghezwerst heeft/ dat hy menighe van uwe op-gheblasene Predikanten in grondt ghezwerst heeft / ende doen bersten: Maer wie dat Hoornbeeck is/ en weet ick niet; indien hy soo hoogh-gheleert is/ ghelijck ghy seght/ hy moet licht van gheloof zijn/ dat hy soo een versterde Bulle, die nergheus te binden is / sich heeft laeten in de handt steken: Immerx watter van zy/ ofte niet/ ick segghe noch eens met Gretserus, dat ghy die gheheele gantsche Bulle, met alle haere omstandigheden soudt vooz den dagh brengen.

Daer en-boven/ utwen *Hospinianus* heeft eene Bulle van *Clemens VI.* aengaende het Jubel-jaer vooz-gesteld/ in de welcke niet een enckel woordt en staet/ dat *Clemens* aen de *Enghele* jet soude gheboden hebben. Seght ghy/ dit staet in een ander Bulle; die sult ghy in *plenâ forma*, ende niet met stucken / vooz den dagh brengen / ofte ick segghe noch eens dat ghy ghelogen hebt.

Predikant.

Doch om dat de Jubel-jaeren niet rasch ghenoech om en quamen, om dat een-jeghelijk gheneghen was een veegh te haelen uyt die pan, soo heeft *Vrbanus* den VI. besloten, datse om de dry-en-dertigh jaeren ghehouden soude worden, *Sixtus IV.* op vijf-en-twintigh jaeren: Ende wie weet wat noch naer desen, van dese Harpyen, ende in-flockers van der menschen goet ende bloede, sal gheschieden.

Antwoorde.

Dat weet ick wel / dat ghy eenen grooten laste-
raer zijt: ende ludten ghy ter scholen hadt ghelegghen
by den H. Apostel Paulus. hy soude u gheleert hebben
Actor. 23. 5. datmen de Oversten des volcks niet en moet
vloecken: ghelijck hy selve oock niet en wilde doen
aen den Oppersten Priester der Joden / die nochtans
naer de volle verkonninghe / ende bevestighe des
Christelijcken Gheloofs / niet meer oppersten Prie-
ster was ten opsichte Pauli, als de Pausen van Roo-
men zijn in uw' opsicht: ende soo utwen Bijbel be-
merckt *Num. 6.* Paulus en wilde aen de omstaender
oock niet eenen schijn gheben van schelden.

Predikant. Pag. 521.

Onder de Kerckelijcke perfoonen by de *Mahometanen*, zijn-
der die het volck samen roepen tot bidden, singen de *HH. Lof-*
sanghen, ende liederen, predicken, doch en hebben gheen
sorghe oft bekommeringhe om gheleerder, ende gheoeffen-
der te worden; sy achten het ghenoech te wesen, indien se
den *Alkoran* kunnen lesen, ende verklaren naer de letter; alse
haer *Musaphum*, oft *Breviarium* kunnen lesen, dan achtense
haer gheleert ende bequaem ghenoech. Even ghelijck oock
de *Paepsche Priesters*, die Godt dancken alse haer *Mis-boeck*,
ende *Brevier*, ghelijck sy het noemen, kunnen lesen, ende een
weynigh singhen.

Antwoorde.

Als ghy echtelijck wilt wesen / wat dat wy booz
Priesters hebben / gaet naer de *Academie van Ley-*
den, ende vraeght eens van den eersten die ghy sult
in't ghemoet komen / hoe *D. Petrus Cabeljau*, in't jaer
1655. ghebaeren is met den heer *Christianus Vermeu-*
len: Gaet dan oock eens naer *Stompwijk*, daer den
voorzeyden Priester *Pastoor* is gheweest / om booz-
der ondersoek te doen: Leest daer op het *Oprecht*
relaes

relacs van 't ghene voorghevallen is op den 2. Junij deses loopende jaers 1655. &c. door Petrus Broucklant; ende spreeket my van eens aen: Ick en wil u op oft pag niet meer als een staeltse vooz stellen / op dat ghy soudt sien / dat ghy gheloghen hebt / wanneer ghy spreeket van de Paepsche Priesters in 't ghemeen.

Predikant.

Matheus Paris seght, datse eertijds in *Enghelandt* soo ongheleert zijn gheweest, dat die voor een mirakel, ende wonder ghelouden wierden, die maer tamelijck Latijn konden spreken.

Antwoorde.

Hoe zyt ghy dus verzepl't? Ick meynde dat ghy van onse tijden wilde spreken / ende op eenen bot zyt ghy verblogghen erghens tot onse vooz-ouders van ober twee oft dyp hondert jaeren: indien ons haere onwetentheydt raecte / soo souden de Gherefozmeerde Predikanten machtigh bot ende plomp moeten wesen; want vele van haere voozsaten / in welckers schoenen sy haere voeten hebben ghesteken / waeren backers / schoenlappers / kleermakers &c. die niet alleen niet ghestudeert hadden / maer van de welke men sond' moghen vzaeghen / oft sy oock kosten lesen. Onder andere zijn vermaert twee Predikanten van Valencijn in den jaere 1562. met naeme Philips Maillard, ende Simon Faycau, twee ongheleerde ende slechte ambachts-leden. Siet Haræum: Paulus Methnem eenen baker / is onder de eerste Predikanten in Schotlandt gheweest anno 1560. Siet Chron. Mudzard. Meester Cornelis, Predikant by Rijssel ende elders / eenen sboot-maker / anno 1568. Siet Meerbeeck, den welcken oock gherupghet op 't selbe jaer / dat de Predikanten doozgaens Cleermakers ende Schoenlappers waeren / onder andere noemt hy'er twee / Juliaen, ende Jan.